

Osmanlı Atlası

Balkanlar

Arnavutluk

Osmanlı Atlası Projesi

Balkanlar - Arnavutluk

**İstanbul Stratejik Düşünce
ve Araştırma Derneği Adına
Yönetim Kurulu Başkanı**
Dr. Ayhan Koç

Proje & Yayın Koordinatörü
Abdullah Serenli

Yayına Hazırlık
Mustafa Özşahin
Vefa Can Kaya

Araştırma Kurulu
Dr. Ayhan Koç
Büşra Mollaahmetoğlu
Ayşenur Kızıldere

Serkan Öztürk

Birgül Karakaş
Ebrar Büşra Yıldırım
Fatma Büşra Kaya
Aysun Celep
Şule Yavuzer
Songül Hatice Demirhan
Esra Bıyıklıoğlu
Mine Çatal

Grafik-Tasarım
Salih Aydın

Basım
Bayem Ajans

İletişim
İSDAM (İstanbul Stratejik Düşünce ve
Araştırma Merkezi)
Süleymaniye Caddesi Kanuni
Medresesi Sokak No: 34 D. No: 1
Fatih / İstanbul

isdam@isdam.org.tr
www.isdam.org.tr

**Bu Rapor Gençlik ve Spor Bakanlığı
2016 Yılı II. Çağrı dönemi Gençlik
Projeleri Destek Programı
Kapsamında Hazırlanmıştır.**

Rapor içerisindeki yazılar hakkındaki
her türlü sorumluluk yazarlarına aittir.

2018

Neden

Osmanlı imparatorluğu 1. Dünya Savaşı ile birlikte küresel bir paylaşıma tabi tutulmuş, Balkanlar başta olmak üzere; Ortadoğu, Kafkaslar ve Afrika ile olan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağları kopartılmıştır.

Osmanlı sonrası söz konusu coğrafyalarda ortaya çıkan savaşlar nedeniyle, imparatorluk döneminde yüzlerce yıl bir arada ve barış içerisinde yaşayan bu milletlerin, Osmanlı ile olan ilişkisi yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Osmanlı siyasi sisteminin yapısal özellikleri ve siyasi kurumları üzerine birçok araştırma yapılmıştır.

Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte Balkanlarda Osmanlı bakiyesi birçok devlet kurulmuştur. Bu ülkelerin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı maalesef ülkemizde yeterince bilinmemektedir. Söz konusu ülkelerle olan tarihi ve kültürel bağlarımız devam etmekle birlikte; bu ilişkiler maalesef arzu edilen düzeyde değildir.

Balkanlara yönelik yapılan bazı araştırmalarda bölgeye, reel politik bir yaklaşımdan daha ziyade tarihi bir perspektifle duygusal olarak yaklaşılmakta ve bu ülkelerin yaşadığı siyasi, ekonomik ve toplumsal değişim dikkate alınmadan değerlendirmeler yapılmaktadır.

Osmanlı Atlası – Balkanlar başlıklı proje kapsamında, elinizdeki bu dördüncü raporla Arnavutluk'un Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal açıdan ve ayrıca Osmanlı sonrası geçirdiği değişim tarihsel bağlamda ele alınmıştır.

Üç kıtada yüzlerce yıl hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu, çözülme süreci ile birlikte yüzlerce yıl bir arada ve barış içerisinde yaşadığı toplumlarla olan tarihi, kültürel ve ekonomik bağları zayıflatılmıştır. Osmanlı coğrafyası üzerinde Avrupa'da 17, Kafkaslar'da 4, Ortadoğu'da 15 ve Afrika'da 15 olmak üzere 51 devlet kurulmuştur.

Proje ile ilk etapta Osmanlı coğrafyasında kurulan Balkanlar'daki 6 ülkenin (Bosna Hersek, Yunanistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Sırbistan ve Makedonya) siyasi tarihi, siyasi kurumları, coğrafi özellikleri kültürel yapısı, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimler, anahtar kavramlar ve günümüzde bu ülkelerde nelerin tartışıldığının araştırılarak gençlerimizle paylaşılması planlanmaktadır. Bu ülkelerin seçilmesinde, bu ülkelerin ülkemiz arasındaki tarihi ve kültürel bağlar dikkate alınmıştır.

Proje ile ayrıca Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde Osmanlı Atlası Panelleri düzenleyerek; gençlerimizin gönül coğrafyası ile ilgili zihin dünyalarını, duygu ve düşüncelerini yakın kılmak, bölge ile ilgili farkındalık oluşturarak sınır çizgilerinin haritada sadece bir belirteç olarak kalmasını sağlamak ve gençlerimizin bu coğrafya ile ilişkisini kuvvetlendirmek amaçlanmıştır..

İçindekiler

6

/ SİYASET

- 6 Tarihi Arka Plan
- 9 Siyasi Kurumlar
- 12 Siyasi Partiler
- 15 Siyasi Kültür
- 19 Siyasi Kişilikler
- 21 Bugün Arnavutluk'ta neler tartışılıyor ?

14

/ EKONOMİ

- 22 Genel Ekonomik Durum
- 25 Ekonomik Göstergeler

22

/ TOPLUM

- 30 **Eğitim** - Arnavutluk'ta Eğitim Sistemi
- 32 **Arnavutluk'ta Din Eğitimi**
- 39 **Aile ve Gençlik**
- 40 Arnavutluk'ta Aile Yapısı
- 42 Arnavutluk'ta Gençlik
- 44 **Din ve Kültür** - Arnavutluk'ta Dini Hayat
- 46 Arnavutluk'ta Kültür
- 50 **Arnavutluk ve Vakıf Kültürü**

ARNAVUTI

Başkent

Tiran

Yüzölçümü

28.748 km²

Nüfus

2.9 Milyon

Para Birimi

Lek

Resmi Diller

Arnavutça

GSYİH (Milyon \$)

13.6

Siyaset

Ayhan Koç - Ayşenur Kızıldere

Tarihi Arka Plan

Balkan coğrafyasında oldukça stratejik konuma sahip sahil ülkelerinden biri olan Arnavutluk, hem Avrupa ülkeleri hem de komşu ülkeler için önemli bir konuma sahiptir. Arnavutluk ile Türkiye arasında tarihsel olarak Osmanlı döneminde başlayan ilişkiler, günümüzde oldukça önemlidir.

Arnavutluk ülkesini ve Arnavut toplumunu niteleyen, Arnavut kelimesi; Arvanit, Albanos, Arbanas, Albania şeklinde komşu ve diğer milletlerin Arnavutluk toplumunu tanımlayan sözcükleri ile benzerlik gösterir. Kelime anlamı ‘kartal soyluları’ olarak karşılık bulup Arnavut halkı kendilerini Alban veya Arban şeklinde ifade ederler. Arnavutlar, Balkan yarımadasının en eski halklarından olup, köklerinin ilirler’e dayandığı kabul edilmektedir. İilirler, Balkan yarımadasının batısında Tuna Nehri, Adriyatik, İyon, Ege denizleri ile çevrili coğrafyada milattan önce 25–20 yüzyıllarda yaşamıştır. Arnavut toplumunun tarihsel olarak Adriyatik ve İyon denizi, kuzeyde Tuna ve Sava nehirleri, doğuda Morava ve Vardar, güneyde ise Pindi dağlarının oluşturduğu bölgelerde yaşadıkları bilinmektedir.

Dünya tarafından bir Güneydoğu Avrupa halkı olarak bilinen Arnavutlar, iki önemli şehirleri olan İşkodra ve Draç’ın 15.yüzyılda Osmanlı egemenliğine girmesi ile yaklaşık beş yüz yıllık bir dönem boyunca Osmanlı hakimiyetinde yaşamışlardır. Balkanlarda yaşayan milletlerin gerek etnik kimlikleri gerekse de dinleri veya mezhepleri bakımından farklılık, çeşitlilik arz ettikleri için birbirleriyle olan ilişkilerinde aralarında hakimiyet mücadelesi hep devam etmiştir. Balkan toplumlarının birçoğu, Doğu Avrupa coğrafyasında tarih boyunca dağınık ve karışık yaşam sürmüşlerdir. Bu durum doğal olarak aralarında sorunlar yaratacak çatışma ortamlarının ötesine, birbirlerinin etnik kimlikleri ve farklı din ve mezhepleri nedeniyle katliamlara varan insani trajedilerle neticelenmiştir.

Arnavutluk toplumu içindeki nüfusunun yarısının diğer balkan coğrafyalarında

yaşamaları nedeniyle bu durum aynıdır. Arnavutluk toplumu tarih boyunca egemenlikleri altına girdikleri imparatorlukların da çeşitli baskı ve etki altına girmiştir. Ayrıca hem komşu hem de rakip diğer milletlerin Arnavut toplumunun üzerinde baskı oluşturduğu dönemlere istisna olarak Osmanlı devleti zamanında, ülke insanları bu baskıdan korunmuşlardır.

Arnavutlar, Osmanlı döneminde kendi etnik kimliklerini ve kültürlerini korumuştur. Bu dönemde Osmanlı'nın yönetim anlayışından etkilenerek İslam'ın kabul edilmesiyle birlikte Arnavutlar, en çok nüfusa sahip Müslüman Balkan milleti olmuştur. Uzun süre boyunca Osmanlı hakimiyeti döneminde yaşamları adına elde ettikleri ortam ve Müslümanlığa geçmeleri nedeniyle Arnavut toplumu Osmanlı ile en iyi şekilde özdeşleşen ulus olmuştur. Dolayısıyla 19. yüzyılın sonlarına doğru diğer balkan milletleri ulusçu yaklaşımlarla bağımsızlık talebiyle Osmanlı'dan ayrılma süreçlerine girerken Arnavutluk'un bağımsızlık süreci daha sonraki dönemlerde yaşanmıştır.

Fransız'da ihtilal olarak patlak veren dünyaya yayılan milliyetçilik akımları, 18. yüzyılın sonlarından başlayarak 19. yüzyıl boyunca birçok halkın ulus temelinde bağımsızlık savaşlarına neden olmuştur. Çok uluslu imparatorluk yapısı ile Osmanlı da bu durumdan ziyadesi ile etkilenmiş, balkanlarda hakimiyeti altında bulunan halkları ve toprakları kaybetmiştir. Arnavutluk'ta da başlayan milliyetçilik hareketleri neticesinde başlayan kopuş süreci ile 1912 yılında Arnavutluk, Osmanlı'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir.

Henüz yeni bağımsızlığını elde eden her yeni devlet gibi, Arnavutluk da 1912

sonrasında önce komşu daha sonra diğer milletlerin baskısına Sırbistan, Karadağ, Yunanistan, İtalya başta olmak diğer ülkelerin işgallerine maruz kalmıştır. O dönemlerde yaşanan balkan savaşları, Birinci ve İkinci dünya savaşları ile birçok ülkede olduğu gibi Arnavutluk toprakları da işgale uğramıştır.

Birinci Dünya Savaşı döneminde Arnavutluk milli mücadelesi adına tarihte öne çıkan lider, Fan Noli olurken; 1925 yılında Ahmet Zogu'nun Cumhurbaşkanlığı'nda Arnavutluk Cumhuriyeti ilan edilmiş ve parlamentosu oluşturulmuştur.

Zogu'nun İtalyan işgali dönemlerinde ilan ettiği krallığına karşı SSCB ve Yugoslavya'nın etkisiyle Arnavutlar arasında gelişen komünizm taraftarlığı, Arnavutluk'un siyasi kaderini belirlemiştir. İkinci Dünya Savaşında Almanya'nın Arnavutluk'u işgali esnasında kurulan komünist parti Yugoslavya desteği ile daha sonra 1944'de Enver Hoca (Hoxha) önderliğinde Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir.

Yaklaşık elli yıl boyunca Enver Hoca yönetiminde komünist çizgide idare edilen Arnavutluk, başlangıçta Yugoslavya ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. Arnavutluk siyasi tarihinde önce Yugoslavya sonra SSCB ile ilişkilerde kırılma ve kopuşların yaşanması, Enver Hoca'nın alternatif arayışına giderek sosyalist Çin ile yakın ilişkiler geliştirmesine neden olmuştur. Çin ile devam eden iyi ilişkiler dönemi de uzun sürmemiş, Çin'in Arnavutluk'a

yardımlarını sonlandırması ile Enver Hoca yönetimi ülkesini bu dönemde dış ilişkilerde yalnızlığa götürmüştür.

Enver Hoca'nın keskin izolasyon politikaları, kendinden sonra gelen Ramiz Aliya tarafından yumuşatılmış ve mevcut dışa kapalılığı değiştirme adına bir takım reformlara gitmiştir. Aliya'nın çabaları yıllarca ülkede hüküm süren komünist geleneğe ve tek partililiğe karşı duyulan karşıtlığın önüne geçememiştir. Söz konusu karşıt durum ülkede muhalefetin yayılması ve muhalif partinin kurulması ile neticelenmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde yapılan seçimlerde muhalif partinin yüksek oy alarak seçilmesi, Arnavutluk'un çok partili siyasi hayata ve demokrasiye geçişinin simgesi olmuştur.

Ancak her sistemde, devlette ve yapıda yaşanan geçiş dönemlerinin kendilerine has sıkıntı ve sorunları Arnavutluk'un geçiş dönemi için de geçerli olmuştur. Arnavutluk muhalefetine simgesi Sali Berisha liderliğinde demokrat parti yönetimi, ülkeden yaşanan göçler ve

ekonomik problemler ile yüzleşmiş, geçiş dönemi sancıları uzunca bir süre devam etmiştir. Demokrat partinin Arnavutluk'ta sağlamak istediği siyasi ve ekonomik ortam her ne kadar batı Avrupa ülkeleri tarafından destek görse de bu geçiş dönemi kolay olmamıştır. Öyle ki Arnavutluk tarihinde bankerler krizi olarak geçen büyük yolsuzluk nedeniyle ile demokrat parti 2005 yılına kadar yönetimi tekrar sosyalist partiye devretmiştir.

2005 sonrasında tekrar yönetime gelen demokrat partinin siyasi rotası artık Avrupa Birliği ve Batı ile ilişkiler geliştirme üzerinde yoğunlaşmıştır. Halihazırda Birleşmiş Milletler (BM) üyesi olan Arnavutluk NATO üyesidir ve ABD ile olan ilişkilerine ağırlık vermektedir. AB ile demokratikleşmenin yanı sıra ülkenin ekonomik gelişimi içinde yakın ilişkiler geliştiren Arnavutluk'un, günümüzde edindiği AB'ye aday ülke statüsü ile siyasi, tarihsel, ideolojik tercih ve kimliğini belirlemiştir.

Siyasi Kurumlar

Arnautluk'un siyasi yönetimi ve yapısı diğerk balkan ülkelerinden farklıdır. Arnautluk, bağımsızlığını ilan ettiğı tarihten günümüze kadar parlamenter sistem içerisinde yer almıştır. Her ne kadar kısa bir krallık ve uzun süren komünizm tek partili sistem ile yönetilmiş olsa da demokrasi arayışında daima gelişerek ilerlemiştir. Arnautluk siyasi yapısı temel olarak, 1998 Anayasasına göre belirlenmiş olup, 140 üyeli parlamentonun yasama ve yürütme erklerine sahip olduğı bir sisteme dayanmaktadır.

Arnautluk Anayasasında getiğı şekliye; parlamenter, bölünmez ve üniter yapısı olan bir cumhuriyettir. Bu tanım itibari ile bölünmezlik vurgusu devlet sisteminin toplumun ulus temelli varoluşuna dayanarak siyasileştiğini ifade ederken üniter yapının ise parlamenter yapı içerisinde ülke yönetimine haiz tek mekanizmanın meclis olduğudur. Parlamentonun milletvekilleri dört yılda bir halk tarafından seçilmektedir. Meclis

başkanı seçilen parlamento yeleri tarafından belirlenirken, bakanlara ve kuruluna başkanlık eden başbakan ise yine dört yılda yapılan genel seçimlerle seçilir. Başbakan tüm parlamenter sistemlerde olduğı gibi Arnautluk siyasi yapılanması içinde ülke yönetiminde Cumhurbaşkanıdan sonra gelen başat yönetici rolü üstlenmektedir. Arnautluk Cumhurbaşkanı ise parlamento tarafından beş yıllığına seçilmektedir. Arnautluk'ta milletvekili seçimleri "kapalı liste usulü" ile yapılmaktadır. Milletvekili seçimi gibi Cumhurbaşkanı da parlamento tarafından kapalı oylama ile seçilmekte ve sadece iki defa seçilebilmektedir.

Arnautluk'un 2017 seçimleri ile şimdiki başbakanı sosyalist parti lideri Edi Rama'dır. Cumhurbaşkanı ise sosyalist parti ve sosyalist entegrasyon hareketini iktidar koalisyonunun ortak adayı, sosyalist entegrasyon hareketini genel başkanı İtir Meta'dır.

Yasama

Arnavutluk'ta yasama yetkisi parlamentodadır. Arnavutluk'un yasama süresine dair kanun yapımı için milletvekilleri kanun teklifi sunarlar ayrıca bu olağan sürecin yanı sıra kanun yapımı adına 20 bin seçmenin imzası ile de kanun teklifi yapılabilir. Parlamento görevler ve işlevi bakımından yasama işlevinin yerine getirilmesi, kanun yapma, anayasal değişiklikleri yapma ve yine anayasa ile belirlenen yetkileri ile görev tanımını kapsamaktadır. Arnavutluk gibi uzun süre tek parti sisteminden çok partili uygulamalara geçişin sancılı olduğu ülkelerde kapalı oylama açık sayım usulleri gibi demokratik seçme ve eleme sistemlerinin var olmasına rağmen yapılan her seçimde çeşitli sorunlar görülebilmektedir. Ancak 1992 ve 2001 seçimleri gibi bazı simgesel seçimler, Arnavutluk'ta demokrasi sınavının başarı ile sonuçlandığı seçimler olarak tarihe geçmiştir.

Yürütme

Demokratik parlamenter sistemlerde yönetimi sağlayan erk olarak, yürütme organının sorumluluğu, başbakan ve bakanlar kuruluna aittir. Arnavutluk siyasi yapılanmasında hükümeti başbakan ve bakanlar ve bakan yardımcılarını oluşturmuş olup, hükümet meclise karşı yükümlülük taşır. Hükümet meclisteki toplam milletvekili sayısının salt çoğunluğu ile belirlenirken, atanan başbakan ve bakanlar yürütme organının temeli ve en üst yapısıdır. Cumhurbaşkanı onayı ile görevine başlayabilen başbakan bakanlara ve kurula başkanlık ederek, bakanlar ile birlikte devletin tüm politikalarını belirlemek, inşa etmek, yön vermek gibi genel hatları oluşturma sorumluluğu taşırlar. Yetki ve görevleri Anayasaca

belirli olan Başbakan yapılan genel seçimler akabinde cumhurbaşkanı tarafından atanır.

Yürütme organının görev ve işleyişi kapsamında anayasa ve kanunlar çerçevesinde kamu görevlilerini göreve atama ya da görevden almalarının yanı sıra temel sorumluluğu Meclise yasa teklifleri sunarak ve yasama organınca onaylanan yasa ve düzenlemelerin uygulama yöntemini karara bağlayıp yerine getirmektir. Hükümetin anayasal sorumluluk ve bağlayıcılığı dahilinde aylık ve yıllık görevler belirlenmiş olup bu sorumlulukları yerine getirir. Ayrıca hükümet kararnameler hazırlayıp uygulanmasına dair ilgili diğer düzenlemeleri gerçekleştirir.

Yargı

Arnavutluk'ta yargı, tüm demokratik siyasi yapılarda olduğu gibi bağımsız mahkemelerce gerçekleştirilir. Arnavutluk yargı sistemi içerisinde yer alan mahkemelerin tipleri, kuruluş nedenleri, görevleri, yetki alanları, işleyiş ve oluşumları ile izleyecekleri süreçler kanunlarla belirlenir. Arnavutluk Yargı sistemini dört temel mahkemeden oluşmaktadır. Bunlar; Yerel Mahkemeler, Temyiz Mahkemesi, Yüksek Mahkeme ve Anayasa Mahkemesi'dir. Yargın başında Yüksek Mahkeme yer almaktadır. Cumhurbaşkanı tarafından atanan ve parlamento tarafından onaylanan Yüksek Mahkeme üyelerinin sayısı 17'dir. Yüksek Mahkeme üyelerinin görev süreleri dokuz yıl olup ikinci bir defa atanamazlar.

Arnavutluk yargı erkinin hiyerarşik yapısı için yüksek mahkemeden sonra gelen en yetkin ve önemli tüzel kişilik Anayasa mahkemesidir. Anayasa Mahkemesi de diğer Arnavutluk yargı organının tüm mahkemeleri gibi özerk ve bağımsızdır. Temel çalışma, kılavuz ve yöntem

olarak Arnavutluk Anayasasını baz alarak bir anlamada toplum gözünde Anayasanın salt yorumcusu, uygulayıcısı ve nihai karar vericisi olmaktadır. 2000 yılında kurulan Arnavutluk Anayasa mahkemesi parlamentonun oluşturduğu yasalar ve anayasa ile örtüşen uluslararası anlaşmalara göre karar verirler. Yargıçlarının siyasi etkinlikte bulunmaları katiyen yasak olup Anayasa Mahkemesi üyelerine sadece Anayasa Mahkemesinin kendi onayıyla dava açılabilir.

Arnavutluk yargısının başka önemli aktörü ise Arnavutluk Yüksek Adalet Konseyi'dir.

Konsey;
Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi Başkanı, Adalet Bakanı, meclisin seçtiği üç üye ve Ulusal Yargı Konferansı'nda hâkimler tarafından seçilen görev süreleri beş yıl olan dokuz üye tarafından oluşmaktadır.

Anayasa mahkemesi gibi yargı sisteminin bağımsızlığını ve tarafsızlığını koruyan, görev alanı anayasa ile belirlenmiş bağımsız bir kurumdur. Temel görevlerinin başında hâkim ve savcılar atamak gelmektedir.

Arnavutluk yargı yapısında Avrupa Birliği adaylığı süreci ile de oldukça geliştiği görülen başka bir yargısal aktör Kamu Denetçiliği Kurumu olurken hem yerel bazda hem de bağımsızlığı açısından 'savcılıklar' sistemin önemli parçalarını oluştururlar. Kamu Denetçiliği Kurumu, demokratik sistemler içinde idari şeffaflığın ve topluma yakınlığın simgesi sayılabilir. Savcılıkların ise eylemsel kabiliyetlerinin, Arnavutluk yargısının tepesinde yer alan diğer aktörlere kıyasla daha eylemsel sirkülasyonun, yerindeliğin ve yaşamsal anlamda bağımsız aktifliğinin olduğu görülür.

Kamu denetçiliği kurumunun temsilcisi olan kamu denetçisi, beş yıllığına Arnavutluk Parlamentosu tarafından milletvekili oylamasıyla seçilip, kamu kurumlarının kanunlara uygunsuz faaliyetlerine karşı vatandaşın haklarını korumakla yükümlüdür. Yargısal terim ile ifade edilirse savcılık makamı ceza yargılamalarında iddia makamı olmaktadır. Görev süresi beş yıl olan başsavcı parlamento tarafından atanır.

Arnavutluk Cumhuriyeti demokratik siyasi yapısı içinde genel veya merkezi siyasi yapının erklerine (yasama, yürütme ve yargı) öncelikli olarak yer verilmesi gerekmektedir. Ancak siyasi yapı içinde toplum ile yaşamsal ve pratik bağı olan yerel siyasi yapılara da yer vermek gerekmektedir. Yerel yapılanmaların yönetimleri, ülke siyasetinde demokratik siyasi seçimler ile görev başına gelmelerinden ötürü siyasi kimlik kazanırlar.

Aynı şekilde il ve ilçe bazında parlamenterlerin atamaları ile de görev yapan şahıs ve kurumlarda siyasi kimliğin parçası olmuşlardır. Bu bağlamda Arnavutluk yerel idareleri biri birinden bağımsız iki idaresinden ilki ilçe ve il belediyeleri iken diğeri belediyeleri de kapsayan bölge idareleridir. Belediyeler yerel anlamada orada yaşayan halka kanunlar çerçevesinde ve kamu hizmetleri kapsamında; sosyal, kültürel, spor altyapı hizmetleri sunan ve yerel ekonomik gelişimi ve düzeni sağlayarak hizmet vermektedirler. Merkezi hükümetçe belirlenen belediye bütçelerinin yanı sıra hükümet adına vergileri toplamak gibi kanunlarla sınırlı sorumlulukları da mevcuttur.

Siyasi Partiler

A rnavutluk günümüz siyasi partilerinin, siyasi kimliklerini ve aidiyetlerini yakın tarihindeki siyasi gelişmeler oluşturmuştur. Bu açıdan bağımsızlığını kazandıktan sonra kısa bir süre krallığı tecrübe eden ülke komünizmin etkisi altında kalan siyasi liderler vasıtasıyla yönetsel olarak uzun yıllar komünist çizgide idare edilmiştir. Bu siyasi çizgi aynı zamanda tek parti yönetimi olarak devam ettiği için Arnavutluk siyasi geleneğine günümüze kadar derin nüfuz etmiştir. 1990'lı yıllarda demokrat parti ile çok partili döneme geçiş ile komünizm geleneği kırılmış ve değişim geçirse de aynı siyasi kimliğe ve geleneğe sahip diğer siyasetçilerin yeni parti oluşumlara gitmesi ile bugün siyasi partiler çeşitlenmiştir. Bu partiler; Arnavutluk Sosyalist Partisi, Demokrat Parti, Sosyalist Entegrasyon Hareketi ve Arnavutluk Cumhuriyetçi Partisidir.

Koalisyon Adı	Parti Adı	Milletvekili Sayısı
Avrupalı Arnavutluk İttifakı	Sosyalist Parti (PS)	66
	Bütünleşme için Sosyalist Hareket (LSI)	16
	İnsan Hakları için Birlik Partisi (PBDNJ)	1
	Hristiyan Demokrat Parti (PKD)	1
İstihdam, Refah ve Bütünleşme İttifakı	Demokrat Parti (PD)	49
	Adalet, Bütünleşme ve Birlik Partisi (PDIU)	4
	Cumhuriyet Partisi (PR)	3
TOPLAM		140

“ Arnavutluk Sosyalist Partisi - Partia Socialiste E Shqipërisë(PS)

Arnavutluk Sosyalist Partisi(ASP); geçmişinde en eski ve köklü Komünist liderlerinden Enver Hoca'nın kurduğu Komünist ve İşçi Partilerinin günümüzde siyasi varlığını Arnavutluk Sosyalist Parti olarak sürdürdüğü partidir. PS-SP, hem Enver Hoca'dan kaynaklanan baskıcı yönetimden, hem de tek parti oluşundan dolayı Arnavutluk siyasi geçmişinde 90'lı yıllara kadar iyi bir imaja sahip değildi. 1990 yılların başında Sovyetlerin dağılması, komünist sisteme dünya çapında olan bakış açısı, Demokrat partinin kurulup toplum gözünde yükselişe geçerek desteklenmesi, SP'nin siyasi ideolojisini güncelleyip revize etmesine neden olmuştur. İlk olarak İşçi Partisi ismi Sosyalist Parti adını almıştır. Parti ideolojisi, Marksist gelenekten sosyal demokrasi yönünde reform geçirmiştir. Her reform geçiren parti yapısında yaşandığı gibi ASP içerisinde eski düzen taraftarları ve yenilikçiler çekişmesi, partinin seçmeni boyutunda da yaşanmıştır. Sosyalist Enternasyonel'e de üyeliği devam eden ASP toplum gözünde geçmişinde var olan negatif mirasa rağmen günümüzde yönetimde

demokratik ilkeleri sıkı sıkıya savunarak Arnavutluk'ta değişim ve dönüşüm sürecini de yürütmektedir. Parti genel programı başta demokrasi, ekonomi, sosyal düzen, ve AB olmak üzere dört prensip üzerine temellendirilmiştir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki demokrasiye bağlılık ilkesi ve AB reform süreci Arnavutluk'taki tüm başat siyasi partilerin ve SP'nin ortak prensibidir.

Arnavutluk Demokrat Partisi- Partia Demokratike E Shqipërisë (PD)

Arnavutluk çok partili sisteme geçişin temsil veya simge partisi olan demokrat parti, Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin yıkılmasıyla, SP'nin eski etkisinin de kırılmasıyla Arnavutluk siyasetinin ilk muhalefetini oluşturmuştur. Demokrat Parti(DP), Arnavutluk siyasetinin demokrasiye geçişini de ifade eder. Komünist geleneğe, ülke genelin sosyalist partiye olan olumsuz tavır nedeniyle yükselişe geçen demokrat parti 1992 ve 1996'da yapılan genel seçimlerdeki başarısının ardından 1997'den 2005'e kadar ana muhalefete geçmiştir. Partinin döneminde yaşanan yolsuzluk ve ekonomik sorunlar, partiyi olumsuz etkilemiştir. Sosyalist partiye kıyasla politikalarının, ideolojisinin, siyasi tercihlerinin dışarıya açık ve ekonomik program olarak liberal sisteme yatkınlığı gibi unsurlar, muhalefetten iktidara gelişlerinde Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkilerinin yoğunluğu ile de ön plana çıkmaktadır. 2009 yılında NATO üyesi olması da bunun bir örneğidir. İlk başkan ve temsilciler olan Azem Hajdari ve sonrasında Aleksander Meksi'nin yanı sıra Sali Berisha'nın ismi ve nüfuzu parti içinde daima mevcut olmuştur. 1992'de ise Sali Berisha Cumhurbaşkanı seçilerek, komünizmin

yıkılmasının ardından Arnavutluk'un ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Bu dönemden sonra Berisha, her ne kadar bir dönem istifa etmiş de olsa yaklaşık yirmi iki yıl partinin başkanlığını yapmıştır. Demokrat Partinin politik duruşu genel olarak batılı, muhafazakâr bir parti olarak değerlendirilip, Arnavutluk'ta sağın en büyük temsilcisi olarak nitelendirilmektedir. Sosyalist Partinin merkez solu temsil etmesi ile Demokrat Parti, Merkez-sağ çizgide konumlandırılmaktadır.

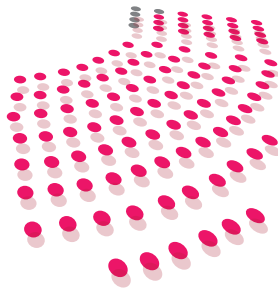
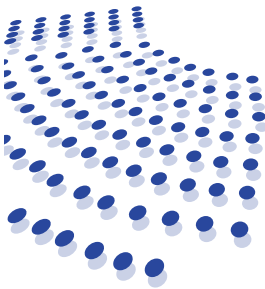
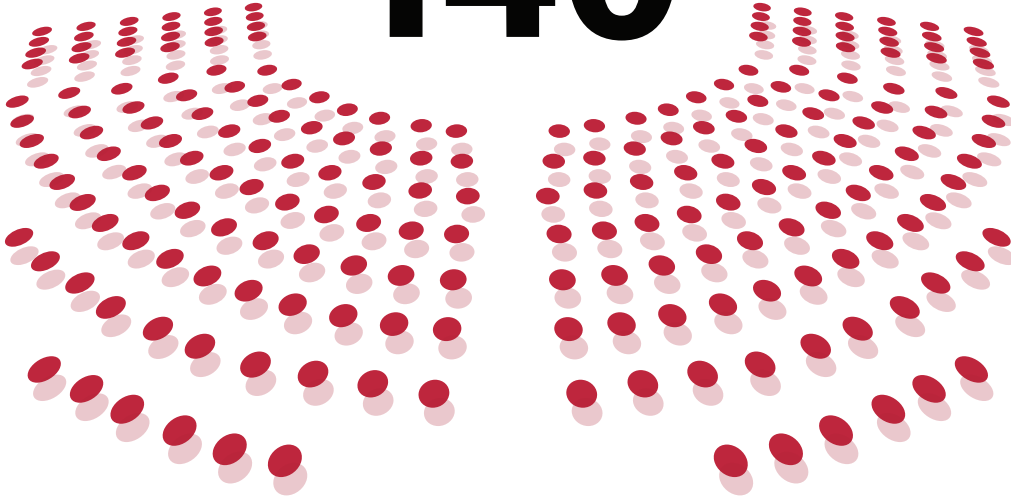
Sosyalist Entegrasyon Hareketi - Lëvizja Socialiste Për Integrim (LSI)

Siyasi duruş ve ideolojik olarak kendini Sosyal Demokrat olarak tanımlayan Sosyalist Entegrasyon Hareketi(SEH), özünde Sosyalist Partiden kopan bir partidir. Kuruluş amaçlarından biri ülkenin AB'ye entegrasyonudur. Sosyalist Partiden ayrılan dokuz milletvekilinin ve günümüz Arnavutluk Cumhurbaşkanı İtir Meta'nın başkanlığında kurulmuştur. Parti siyasi kimliği ve programı kapsamında kendisini sol kanadının parçası olarak tanımlasa da Sosyalist Partinin görüşünden farklı olarak entegrasyonun ve dışa açıklığı savunur. Dolayısıyla duruşunun merkez doğru bir eğilim göstererek solu merkeze yaklaştırdığı söylenebilir. Bu vizyon partiye avantajı da olumsuz eleştirileri de aynı anda getirmiştir. Sosyalist Entegrasyon Hareketi Partisi, geçirdiği genel seçimlerde Sosyalist Parti ve Demokrat Parti kadar büyük vekil sayıları elde edemese de bu iki parti arasında kritik ve oldukça karlı çıktığı stratejiler gütmüştür.

140 milletvekili Arnavutluk Parlamentosunda 2009 seçimlerinde 70 Demokrat Parti milletvekiline karşılık 66 vekili olan Sosyalist Partinin SEH ile koalisyon yapması beklenirken SEH Demokrat Parti ile anlaşarak önemli bir statü elde etmiştir. Bu durum parti seçmenlerinin eleştirisi ve tepkisine yol açsa da, ideolojik duruşundan geri adım atmadığını ifade eden parti, seçimler ve hükümet için diğer iki parti ile de ortaklık kurarak stratejik davrandığını ortaya koymuştur. Aynı şekilde sonra ki seçimlerde SEH'in takip ettiği strateji ve politikalar Sosyalist Parti ile ortaklık yönünde gelişmiştir.

Arnavutluk Parlamentosu

140

70

Demokrat Parti
Üyesi

66

Sosyalist Parti
Üyesi

4

Diğer Parti
Üyesi

2009 Yılı Seçim Sonuçları Parlamento Dağılımı

Siyasi Kültür

Arnautluk siyasi kültürünü oluşturan üç temel dönem bulunmaktadır. Bu dönemler, tarihsel olarak ilki; Enver Hoca dönemi 1990'a kadar (tek parti-komünizm etkisi-izolasyon dönemi), ikinci dönem 1990-2005 Demokrat parti dönemi(çok partili demokrasi geçiş dönemi-dünya ile ilişki kurma-liberal siyasi ve ekonomik anlayış), son dönem ise 2005'den günümüze Avrupa Birliği ilişkileri ve adaylığı dönemidir.

Arnavutluk siyasi kültürünün gelişmesinde, uzun yıllar tek partili sistemle yönetilmesinin yanı sıra baskın liderlerin siyasi tercihleri ve eylemleri etkili olmuştur. Tek parti yönetiminin ülke siyasetinde demokrasinin ve onun geleneğinin gelişmesini engel teşkil etmesi, Arnavutluk'un hem komşuları hem de diğer dünyada milletlerinin gerisinde kalmasına neden olmuştur. Seçme ve seçilme hakkı gibi toplumun hak ve hürriyetleri konuları söz konusu tek partili gelenek içinde oldukça zayıf kalmıştır.

Arnavutluk'ta Enver Hoca döneminde SSCB, Yugoslavya ve Çin gibi sosyalist ülkelerle gelişen ilişkiler, diğer ülkelerle olan ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun sonucu olarak Arnavutluk, diğer sosyalist ülkelerle birlikte uluslararası toplumdan izole edilmiştir. Enver Hoca döneminin baskı politikaları nedeniyle günümüzde imajı halen de kötü anılmaktadır. Tek parti zihniyeti ile demokratik liderlerin ve düşünürlerin ortaya çıkmasını engellemiş, Arnavutluk'ta sosyalizmi inşa

etmek ve onu kendine yeten bir ülke haline getirebilmek için, dost görmediği emperyalist-revizyonist kuşatmaya ve ülkesi içindeki karşıt görüşteki insanlar karşı zorlayıcı politikalar içine girmiştir. Bu bağlamda dini inanışları yasaklamış, ülke dışına yapılan seyahatleri engellemiş, hukukun üstünlüğünü geçersiz saymış, muhalefeti yasaklamış ve Arnavutluk'ta antidemokratik uygulamalara sahne olmuştur.

Uygulanan rejim sonucu Arnavutluk kapılarını tüm dünyaya kapatmıştır. Enver Hoca ise geleceğe diktatör olarak anılacak bir kimlik olarak kalmıştır. Arnavutluk, Enver Hoca liderliğinde kesintisiz katı bir merkezîyetçi yönetim altına girmiştir. Enver Hoca merkezîyetçilik anlayışında kastedilen, hem ekonomide merkezi planlama hem de ülkenin ve halkın siyasi, sosyal ve kültürel hayatında merkezi kontrol anlamına geliyordu.

Tek parti yönetimi gibi tek lider karar yetkisi, Arnavutluk siyasi kültürünü toplum bazında iki kutuplu veya ikiye bölünmüş bir düşünsel yaşam ve gelenek sınırları oluşması ile sonuçlanmıştır. Bu iki kutup; Enver Hoca ve komünizm taraftarı olan kısmen mevcut baskı ortamına itaat edenler, diğer kutup ise Enver Hoca yönetiminden, dünyadan izole siyasetten rahatsız olan ve demokratik siyasi yaşam taraftarı kesimdir. Dolayısıyla bu durum o dönemde ülke siyasi kimlik ve kültürüne genel anlamda olumsuz yansımıştır.

Arnavutluk siyasi kültürünün üç döneminden ikinci olan, başka bir ifade ile geçiş dönemi veya reform dönemi olarak da karşılık bulabilecek demokrat partinin doğuşu dönemine geçiş elbette siyasi kırılmaların yaşandığı bir dönem olmuştur. Bunlar Enver Hoca'nın ölümü ve sonrasında Berlin duvarı temsili olarak komünist rejimlerin tek tek yıkılmasıdır. Hoca'nın ölümünden hemen sonra parti ve hükümet başın geçen Ramiz Alia Enver Hoca'nın sağ kolu olması sebebiyle Marksist ideolojiden ayrılmayacağını ve Arnavutluk'un gelişiminin Marksist ideolojiden geçtiğini açıklayarak, komünist ideolojiden ayrılmadan bir takım reformlar ve açılımlar yaparak demokratikleşme yoluna gitmiştir.

Alia, dönemi eski ve yeni arasında sıkışmış tam anlamıyla bir geçiş dönemi olduğu için siyasi ve toplumsal(sosyo-politik) anlamda geçiş döneminin zorluklarının, çalkantılarının yaşandığı dönem olmuştur. Bu anlamda Aila döneminin demokratikleşmeye geçiş sorunları; hukukun üstünlüğünü güçlendirmek ve partiyi devletten ayırmak için önlemler alacağını, insan hakları ve dini uygulamaları garanti altına almak, düşünce özgürlüğünü, ve yabancı yatırım ve kredilere izin vermek için anayasayı yeniden düzenleyeceğini beyan etmiştir. Alia bir süre yeni parti yapılanmalarına karşı olup dirense de bir süre sonra demokrat parti yapılanmasının mevcudiyetine engel olamamıştır. Kısacası Alia dönemi Arnavutluk siyasi kültür ve tarihinde toplum bazında çatışma ve sorunların yaşandığı siyasi çapta her ne kadar reformlar yapılsa da değişimin önüne geçilemediği bir dönem olmuştur. Arnavutluk siyasi kültüründe demokratikleşmenin fiilen başladığı tarih 1991 yılıdır. Bu zaman, diktatörlükten çoğulculuğa geçiş sürecin yaklaşık elli

sene sonra ilk defa çok partili sistemle seçimlere gidildiği, yarım asır sonra yurt dışına çıkıp girebilme imkanları elde edildiği, özel mülkiyetin az da olsa verilmeye başladığı dönemdir. Her ne kadar siyasi etkinlik olarak sol gelenek parlamenter etkinliğini devam ettirse de demokrat parti ile demokratikleşme dönemi başlamıştı.

1996 seçimleri ile iktidar olan demokrat parti, toplumsal özgürlük, ekonomik liberalleşme ve dünya ile bağlantıya geçmeyi başlatmıştır. Ancak her büyük değişim hareketinin beraberinde sorunları getirdiği gibi Demokrat Partinin de iktidarı döneminde patlak veren ekonomik ve siyasi problemler(bankerler krizi, yolsuzluk...) sosyo-politik yapı içinde güven azaltıcı unsur olduğu gibi özünde toplum gözünde demokratikleşme adına her türlü siyasi parti ve yapının sorgulanabilir, eleştirebilir olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu dönemdeki ekonomik ve siyasi problemler Arnavutluk siyasetine problem teşkil edecek, tarihsel derinliği olan ve siyasi kültürel yaşamda etken sorun olan güneyli kuzeyli karşıtlığını ön plana çıkarmıştır.

Arnavutluk siyasal kültürünün belirleyici en önemli unsurlardan biri de kuzeyli

ve güneyle ayrımı olmuştur. Demokrat Parti döneminin ekonomik ve siyasal sorunlarının zamanında politik anlamda ortaya çıkan sorun özünde başta Enver Hoca ve Komünist yönetimin idarî kadrosunun daha çok Güneyli Toska'lardan oluşurken Demokrat Parti liderlerinin çoğunun Kuzeyli Gega'lardan olmasıdır. Siyasi olarak ülke seçmenini de etkileyen ve hatta belirleyen güneyli ve kuzeyli ayrımı, geçmişten beri devam

eden Arnavutluğun kuzeyinde yaşayan Tosk'ların ve güneyde yaşayan Geg'lerin yaşamasal, ekonomik tercihler ve de kültürel, geleneksel farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

Arnavutluk siyasi kültürünü oluşturan üçüncü dönem olarak 2000'li yıllardan günümüze kadar olan dönemdir. Arnavutluk siyasi hayatına büyük üçüncü parti olarak giren Sosyalist

Entegrasyon Hareketi'nin siyasi kültür içinde, demokratikleşme adına olumlu etkisi ve Avrupa Birliğine üyelik sürecin hız kazanması Arnavutluk güncel siyasi kimliğini ve kültürünü oldukça etkilemiştir.

2004 yılında Sosyalist Parti tabanlı bir grup milletvekili bir araya gelerek İtir Meta başkanlığında Sosyalist Entegrasyon Hareketini kurmuştur. Meta ve diğer siyasetçilerin bu partiyi kurmalarındaki en önemli etken Sosyalistlerle belli noktalarda, özellikle de AB ve diğer uluslararası kurumlara entegrasyon ve parti içi değişim konularında yaşadığı fikir ayrılığıdır. Sosyalist Entegrasyon Hareketi; NATO üyeliği, AB entegrasyonuna verdiği öncelik, hem gençlere yönelik değişim hem de Sosyalist Parti içinde değişimi savunması, toplum gözünde iktidar ve ana muhalefet partilerinin dengeleyici unsuru üçüncü parti olması ve ideolojiye bağımlı kalmaktan öte ülke ve toplum çıkarları için stratejik davranma, oylama, seçim yapma bilincini ve kültürünü oluşturmuştur.

2000 yılında AB tarafından Arnavutluk "potansiyel aday ülke" olarak ilan edilmesi üzerine Arnavutluk toplumunda ve siyasal kültüründe AB değerleri ile uyumlu bir demokrasi standardı yakalamak, ulusal bir gaye olarak kabul edilmiştir. 2006'da Tiran ile AB yönetimi arasında "istikrar ve ortaklık" anlaşması imzalanmıştır. 2009 yılında ise Arnavutluk AB'ye tam üyelik başvurusu yapmış, 2010'da üyelik müzakerelerine başlamıştır. Ancak aday ülke statüsünü alamamıştır. 2013 yılında konseyin muhalif olması nedeniyle statünün verilmesi 2014'e kalmıştır. Aynı şekilde 2015 ve 2016 yıllarında Arnavutluk'un AB uyum yolundaki ilerlemelerin altı çizilmiş son olarak 2018 Ocak ayında komisyon tarafından Arnavutluk'un ve

diğer balkan ülkelerinin 2025 yılına kadar üye olacağı ifade edilmiştir. Başlayan müzakereler ile AB entegrasyonu fikri etrafında yoğunlaşan Arnavutluk siyaseti ve toplumu üyelik yolunda AB evrensel norm ve değerleri bağlamında demokratikleşerek gelişmenin sağlanacağı yönünde düşünce birliğine vardıkları görülmektedir.

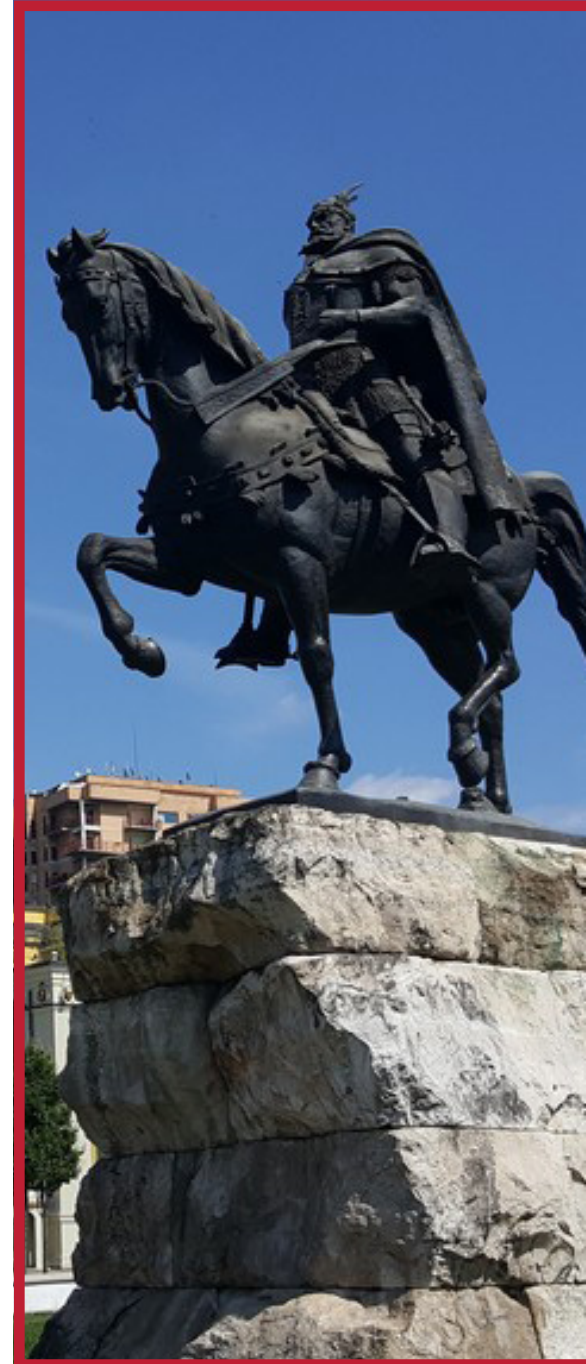
Arnavutluk'un feodal hanedanlıklarından gelen İskender Bey Arnavutluğun ulusal kahramanı olarak bilinmektedir. İskender Bey, 1404 ya da 1414'te Arnavutluk'ta Kroya'da doğmuş 17 ocak 1468'de Alessio (Leş) kentinde de ölmüştür. Asıl adı Gjergj Kastioti olan İskender Beyin ismi, Skanderbeg ismi nedeniyle de Osmanlıca ve Türkçede İskender Bey olarak karşılık

Siyasi Kişilikler

İskender Bey-Skanderbeg-Gjergj Kastioti (1404 - 1468)

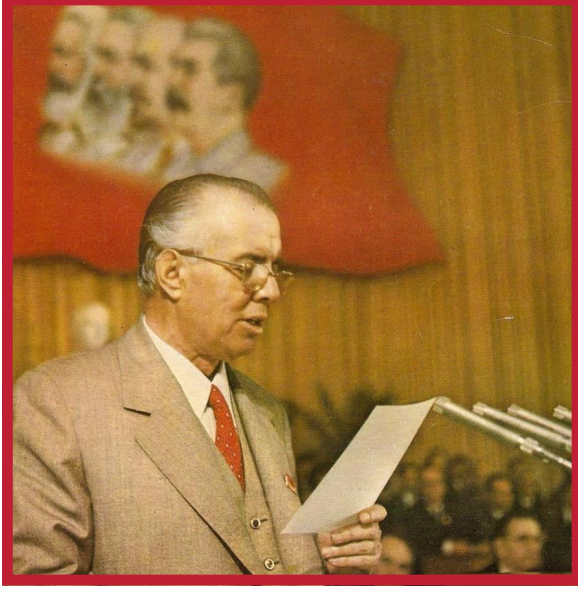
bulmuştur. İsim II. Murat tarafından büyük İskender'e ithafen verildiği söylenmektedir. Osmanlı döneminde Arnavut bağımsızlık mücadelesinin başlatıp devam ettiren bir lider olarak tarihe geçmiştir. 9 yaşında iken Osmanlı Sarayına iç oğlan olarak verilip, 1420 yılında Arnavutluk'a geri gönderilen İskender Bey, 1423 yılında da tekrar saraya rehin olarak bırakılmıştır. 1426 yılında sipahi diploması ile tekrar Arnavutluk'a dönen İskender 1444 yılına kadar tımar sahibi olarak yaşamış, Osmanlı valiliği yapmıştır. Sonrasında 1444 yılında kendi adıyla tarihe geçen ayaklanmanın mimarı olmuştur. İskender Bey özünde Osmanlı döneminde Osmanlı idaresine asker, vali ve sancak beyi görevleri hizmet eden iyi yetiştirilmiş bir devlet adamıdır. Osmanlıya karşı başlattığı egemenlik mücadelesinden önce Osmanlı merkez yönetimi tarafından Arnavutluk adına siyasi sorumluluk İskender Bey'e verilmiştir. Ancak İskender Bey, Osmanlı egemenliğine karşı gelerek Arnavut milliyetçiliği üzerinden, Osmanlıya karşı uzun yıllar boyunca bağımsızlık, egemenlik mücadelesi içerisine girmiştir. İskender Bey'in Arnavutluk tarihinde ulusal bir kahraman olarak görülmesinin nedeni ülkesinin topraklarını Osmanlı ve Venediklere karşı birden çok muharebe ve işgale rağmen savunmasıdır. Dolayısıyla Arnavutluk'ta Osmanlı hakimiyeti İskender Bey'in ölümünden sonra gerçekleşmiştir. Arnavut Birliği'nin lideri olarak Osmanlı Devleti'ne karşı mücadelesini yürüten İskender Bey 1468 yılında ölmüştür.

Enver Hoca, Arnavutluk siyasi tarihinde 1944'ten ölüm yılı olan 1985'e kadar tek partili yönetimi ile Arnavutluk Halk Cumhuriyeti lideri ve Arnavutluk Emek Partisi Genel Sekreteri olarak damgasını vurmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Arnavutluk sınırları içinde yer alan Ergir (Gjirokastër) kentinde 1908'de dünyaya gelmiştir. 1930 yılında Fransa'da üniversite

Enver Halil Hoca (Hoxha)

1908-1985

eğitimi gören Hoca ayrıca hukuk eğitimi de görmüştür. Sonrasında Brüksel'e taşınmış ve Arnavutluk Konsolosluğu'nda özel kalem olarak görev yapmıştır. Komünizm taraftarı fikirleri ve anti-Zogo faaliyetleri nedeniyle tespit edilip görevden alınmıştır. Hoca, Arnavutluk'a döndükten sonra bir süre Fransızca öğretmenliği yapmış, 1939'da sonra öğrenciler arasında komünist faaliyetleri yaydığı gerekçesiyle öğretmenlikten çıkarılmıştır. Devamında seyreden yıllarda Hoca, komünizmin ülkesinde baş göstermesi adına uğraşmış ve bu amaç kapsamında faaliyetlerde bulunmuştur.

Enver Hoca ve arkadaşları 1941 yılında Arnavutluk Emek Partisi'ni kurmuş ve partinin ilk kongresinde Hoca, partinin Genel Sekreterlik görevine getirilmiştir. Ulusal Kurtuluş Konseyi adına yönetici konumunda olan Enver Hoca, 11 Ocak 1946 yılında kurulan Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'nin başkanlığına getirilmiştir. Enver Hoca yaklaşık elli yıl boyunca Arnavutluk'u tek başına yönetmiştir. 1944 yılında başkanlığa gelerek 2. Dünya Savaşı yıllarında Alman ve İtalyan faşizmine karşı, Marksist-Leninist perspektifte SSCB, Yugoslavya ve Çin ile yakın politikalar geliştirmiştir. Ancak SSCB'nin Çekoslovakya işgali, Çin'de Mao sonrası dönem ve Yugoslavya lideri Tito ile yaşadığı fikir ayrılıkları Arnavutluk'u yalnızlaştıran bir dış politikaya sürüklemiştir. Enver Hoca, dış politika alanında Arnavutluk'u uzun süren izolasyon dönemine itmiştir.

Enver Hoca Arnavutluk iç siyasetinde merkeziyetçi bir ekonomi ve siyaset yürütmüştür. İktisadi boyutta ağır endüstri, devletçilik temelli tarım konularına ağırlık verirken, siyasi anlamda Enver Hoca merkeziyetçi anlayışı ülkenin ve halkın siyasi, sosyal ve kültürel hayatında merkezi kontrol anlamına geliyordu. Enver Hoca, ülke içinde uyguladığı baskıcı uygulamaları ve günümüzde diktatörlük olarak adlandırılan siyasi geçmişinde ayrıca Arnavutluk'u 1967 yılında resmi olarak dünyadaki ilk ateist devlet ilan ederek ülkenin tarihe geçmesine neden olmuştur. Enver Hoca, ülkeyi kırk yıl aralıksız yönetmiş ve 11 Nisan 1985'te geçirdiği kalp krizi sonucu ölmüştür.

Arnavutluk politik gündemini genel olarak AB üyeliği konusu oluşturmaktadır. 2009 yılında AB'ye tam üyelik başvurusu yapan Arnavutluk, 2010'da üyelik müzakerelerine başlamıştır. Arnavutluk'un "aday ülke" statüsünü kazanmadan önce gerekli AB üyelik kriterlerine uyum için kısmi şartları oluşturması istenmesi, Arnavutluk'un aday ülke statüsünü kazanmak için reform sürecini hızlandırıp bugün de uyum ve AB müktesebatını uygulamak ve özümseme aşamalarındadır. Haziran 2014'te AB

Bugün Arnavutluk'ta neler tartışılıyor

adaylık statüsü elde eden Arnavutluk için üyeliğin tam zamanı AB tarafından tayin edilmemiştir. Arnavutluk'un AB'ye tam üyelik müzakerelerin başlaması konusunun son günlerde yapılan görüşmelerde en az bir yıl ertelendiği belirtilip AB, bu süreçte zarında ülkeden beklentinin organize suçla mücadele ve hukukun üstünlüğü konusundaki reformlarını geliştirmesini beklediğini açıklamıştır. Bu durumda sürecin 2019'da başlayacağı açıklanmıştır.

Akdeniz ve Adriyatik'e kıyısı bulunan birçok Güney Balkan ülkesi gibi Arnavutluk içinde deniz yol vasıtasıyla yasa dışı göçle karşı karşıya kalmak mevcut konular arasında yer alır. Bu bağlamda başta ülkelerindeki iç savaşlar(siyasi problemler) olmak çeşitli nedenler ile Afrika, Ortadoğu ve Güney Batı Asya kıtasından gelen göçmenlerin AB ülkesi sınırlarına geçişin güzergahı olan ülkelere Arnavutluk bu konu ile mücadele etmektedir. Özellikle ileride AB üyesi olacağı fikri üzerine, göçmenlerin geçiş ve tercihleri arasında yer alan Arnavutluk yasa dışı göç ve mülteci konuları ile önümüzde ki günlerde daha yoğun meşgul olacağı görülmektedir. Göçmen ve mülteci konuları ile sık sık dünya gündemine gelen AB üyeleri, Yunanistan ve İtalya'nın yanı sıra Arnavutluk içinde bu konu güncel bir meseledir.

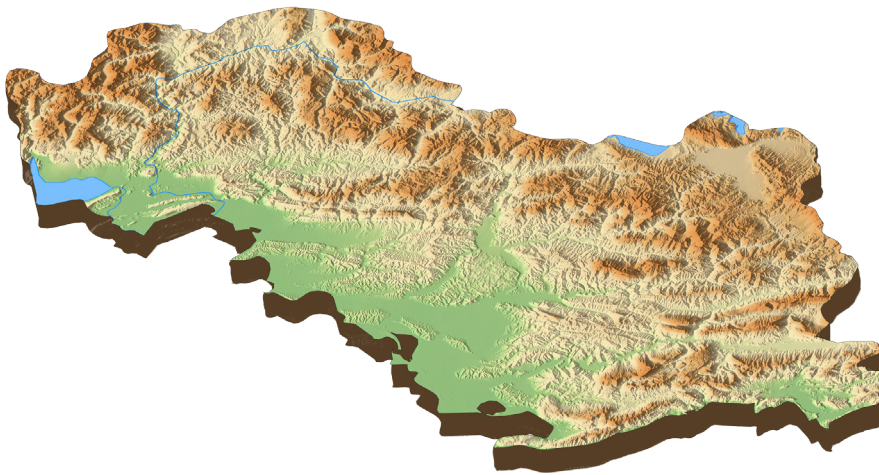
Yine birçok Balkan ülkesinin vatandaşı ve azınlıkları konumunda bulunan, birbirlerinin sınırları içinde yaşayan komşu milletlerden insanların statü ve problemleri, Arnavutluk devleti içinde sorun ve anlaşmazlık konusudur. Arnavutluk'un balkanlarda ikinci sırada en çok Arnavut nüfusa sahip olan komşu, dost ve akraba ülke olan Kosova ile hem siyasi hem de ekonomik olarak güçlü ilişkileri vardır. Dolayısıyla bu yakın ilişkilerin geleceği üzerine bazı dönemlerde liderlerin açıklamaları ile tartışılıp çeşitli senaryolar üretilmektedir. Diğer tarafta komşu balkan ülkelerinde azınlık olan Arnavutların hak ve statüleri konuları da, bazı dönemlerde tansiyonun yükselip Arnavutluk ve dış politikasında gerginlikler oluşturmaktadır.

Ekonomi

Serkan Öztürk

Genel Ekonomik Durumu

28.748 kilometrekarelik yüz ölçümü ve bulunduğu konum itibarıyla tipik bir Balkan ülkesi olan Arnavutluk, 2016 yılında Nominal GSYİH büyüklüğüne göre dünyada 11.8 milyar dolar ile 126. sırada yer almaktadır. Son yıllardaki GSYİH’da yaşanan sürekli artışa rağmen ülke bugün de Avrupa’nın en fakir ülkelerinden biri olmayı sürdürmektedir. Ülke topraklarının %77’sini kaplayan dağlık ve tepelik alanlar ülkenin gelişimini sınırlandıran en önemli faktörlerden birisidir. Toplam 2.9 milyon hektarlık ülke topraklarının %36’sını ormanlar, %24’ünü ekilebilir topraklar, %15’ini de otlaklar ve çayırılar oluştururken, kalan topraklar verimsiz ya da tarım dışı kullanımdadır.

%36
Ormanlık Alan

%15
Otlaklar ve Çayırılar

%77
Dağlık ve Tepelik Alan

%24
Ekilebilir Topraklar

Arnavutluk 1913 yılında Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsızlığına kavuştuktan sonra 1944-1991 yılları arasındaki dönemde komünist sistemle yönetilmiştir. Komünist sistemde ülke ticareti sürekli bir şekilde kontrol altında tutulduğundan dolayı ekonomik anlamda zayıflamış, hatta 1991 yılında kapitalist dönüşüm zamanlarında Avrupa'daki diğer geçiş dönemindeki ülkeler içinde en az gelişmiş ülke sıfatını almıştır. 1991 yılında komünist rejimden çıkan Arnavutluk'un 90'lı yılların başında ekonomisi tıkanmış, teknolojisi ise çok gerilemiş durumdaydı. Bu şartlarda geçimini sağlamak amacıyla yaklaşık 400 bin kişi Yunanistan'a, 100 bine yakın kişi İtalya'ya ve diğer Batı ülkelerine göç etmiştir. Bu işçilerin yurt dışında elde ettikleri tasarrufları ülke ekonomisi için adeta cansuyu olmuştur. 50 yıl kapalı ve son derece yoksul koşullarda yaşayan halk çok kolay bir şekilde silah, uyuşturucu ticareti ve yeraltı ekonomisine yönelmiştir.

1990 yılına kadar planlı ve merkezi sistemli ekonomiye sahip olan Arnavutluk'ta 1991 yılından itibaren ciddi reformlar başlatılmış, bir özelleştirme programı uygulamaya konmuş, fiyatlar devlet kontrolünden çıkarılarak dış ticaret serbestleştirilmiştir. Bütün bu çabalara rağmen makro ekonomik istikrarın sağlanması ve büyümenin sürdürülmesi konusunda aksaklıklar bulunmaktadır. Artan dış ekonomik ve ticari ilişkileri ve yabancı yatırımların etkisiyle ekonomik alanda bir dönüşüm süreci yaşayan Arnavutluk'ta mali konsolidasyonun sürdürülmesi, kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması, üretimin artırılması ve istihdamın yükseltilmesi ile iş ortamının düzeltilmesi yönündeki çabalar yeterince sonuç vermemiştir.

Ülkenin önemli sorunlarından birisi altyapısının zayıf olmasıdır. Kayıt dışı ekonomi ve kaçakçılık ülke ekonomisinin önemli sorunlarından ve IMF tahminlerine göre kayıtdışılık oranı %35'i bulmaktadır. Ülkede finans sektörünün ve yatırım araçlarının yeterince gelişmemiş olması, artan hayat standardının yurtdışında yaşayan Arnavut işçilerin dövizlerinden sağlama yoluna gidilmesi, kaçakçılık ve kara para aklama ile kısa dönemli kar beklentili yatırımları gibi sorunlar ülkede ekonomik istikrarsızlığa neden olmuş ve 1995 yılı sonrasında ülke ekonomik krize girmiştir. 1997 yılında IMF'nin acil yardım paketi ve Dünya Bankası'nın rehabilitasyon kredisi ile yeni bir istikrar ve reform paketini uygulamaya başlamıştır. Bahse konu politikalar ile ekonomi toparlanmış ve belli bir makroekonomik istikrara kavuşmuştur.

2006 yılında uygulamaya konan ilave üç yıllık yeni program sayesinde yapısal sorunlara odaklanılmış ve altyapı gelişmeleri, vergi toplama, mülkiyet kanunu ile iş ortamının iyileştirilmesi gibi reformlar kısmen de olsa gerçekleştirilebilmiştir. Ekonomik tabanının önemli ölçüde çeşitlendirilmesi ekonomik dinamizmi artırmıştır ve ülke güçlü bir ekonomik büyüme yaşarken yoksulluk ve işsizlik oranlarında da düşüş kaydedilmiştir. İş hayatında prosedürlerin basitleştirilmesi ile düzenleyici sistemin verimliliği artmıştır. Bütün bu çabaların sonucu olarak son yıllarda ülke ekonomisinde olumlu gidişat mevcut olsa da iş kanununun düzgün işleyişi, şeffaflık, vergi sisteminde yeniden yapılanma, bürokraside yolsuzluğun azaltılması ve mülkiyet edinme ile ilgili sorunların çözülmesi gibi önemli engeller halen mevcuttur.

Arnavutluk'ta, yabancı sermaye son yıllarda artmasına karşın; bölgedeki en düşük yatırım oranına sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Arnavutluk ekonomisi

henüz dış ekonomik dengelerin korunmasını sağlayabilecek, istikrarlı döviz gelirini üretebilecek, rekabetçi ihracat sektörleri oluşturamamaktadır.

Tarım sektörü, küçük çiftliklerden oluşmasından ve altyapı sorunlarından dolayı arzu edilen gelişmeyi gösterememektedir. Arnavutluk, GSYİH'si halen büyük ölçüde tarımsal faaliyete bağlı olan bir ülkedir ve dolayısıyla istihdamın yarısını tarım sektörü sağlamaktadır. 1990'lı yıllar boyunca, tarımsal üretimin GSYİH'nin %50'sinden fazlasını oluşturmuş olduğu ülkede, halen tarımın GSYİH içindeki payı %20'lerde seyretmektedir. Toprak mülkiyeti, altyapı ve modern araçların eksikliği nedeniyle topraklar yeterince verimli kullanılamamaktadır. Tarıma uygun bir ortam ve ucuz işgücü olmasına rağmen komünist dönemden sonra tarım topraklarının küçük parsellere bölünmesi nedeniyle verimlilik azalmıştır. Son yıllarda, özellikle uluslararası kuruluşların önderliğinde bir canlanma görüldüyse de tapu konusunda yaşanan sorunlar ve kırsal kesimin kente göç etmesiyle sektörde sıkıntılar devam etmektedir.

Arnavutluk ekonomisi için madencilik ve sanayinin önemli bir yeri olduğu söylenebilir. 1980'li yılların sonunda GSYİH'nin yaklaşık %45'lik kısmını oluşturan sanayinin payı 2008 yılına gelindiğinde %20'lere kadar gerilemiştir. Bu durum komünist dönemde uygulanan yoğun sanayileşme politikalarının terk edilmesi sonucunda madencilik ve imalat sektörlerinin küçülmesinden kaynaklanmıştır. 1961 yılına kadar Sovyetler Birliği, daha sonra da 1978 yılına kadar Çin'den sağlanan üretim tesisi ve fabrikaların çoğu eski olmanın yanı sıra 1991, 1992 ve 1997 yıllarındaki kargaşa dönemlerinde hasar görmüş veya yağmalanmıştır. Halen çalışır durumda olan kamu işletmeleri geçiş döneminde özelleştirilmiştir. Sanayide en çok metalürji, demir-çelik, kimya, tekstil, ayakkabı, deri, kereste, mobilya, gıda, meşrubat, sigara, ilaç ve inşaat malzemeleri sanayileri gelişmiştir ve gelişme yolundadır. Sanayi sektörünün madencilik ve imalat alt dallarındaki üretim kapasitelerinde son yıllarda bir canlanma görülmektedir.

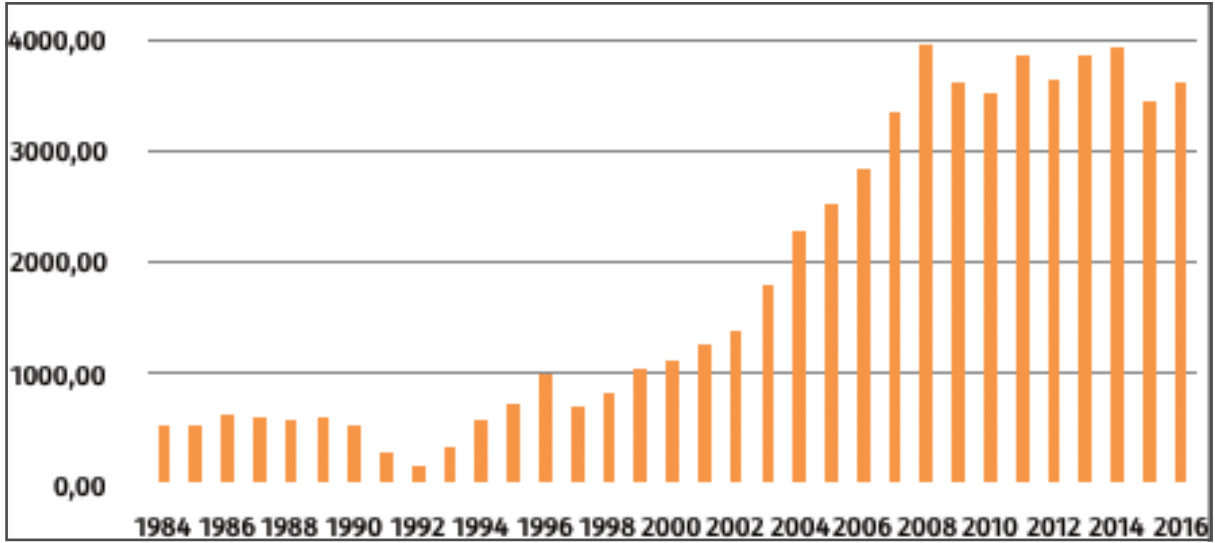
Son yıllarda hizmet sektöründeki gelişmeler, bu sektörü GSMH'ye en fazla katkıda bulunan sektör haline getirmiştir. Son hesaplamalara göre GSMH'ye olan katkısı yarısından fazladır. Ticaret alanındaki en önemli artış perakende satışlar ve otomobil alışverişlerinden kaynaklanmaktadır. Turizm alanında da büyük gelişmeler görülmektedir.

Ülke, krom, nikel, bakır, boksit, fosforit gibi yeraltı kaynakları oldukça zengindir. Ülkede az miktarda da petrol ve kömür yatakları bulunmaktadır. Arnavutluk'un başlıca ticaret ortakları İtalya, Yunanistan, Çin, Türkiye ve Almanya'dır. AB ile 2000 yılından bu yana yürürlükte olan tek taraflı taviz rejimi ve 2001 Eylül ayında Dünya Ticaret Örgütü üyeliği Arnavutluk dış ticaretini olumlu etkilemektedir. Ülke ekonomisinin AB ülkelerine ve bölge ülkelerine entegrasyonunda politik istikrar büyük önem taşımaktadır. Hızlı ekonomik kalkınma ve AB üyeliği Arnavutluk'un en önemli hedefleri olarak öne çıkmaktadır. Arnavutluk, Dünya Bankası'nın "Doing Business" İş Yapma Kolaylığı 2017" raporuna göre, 190 ülke arasında 58. sırada yer almaktadır.

Ekonomik Göstergeler

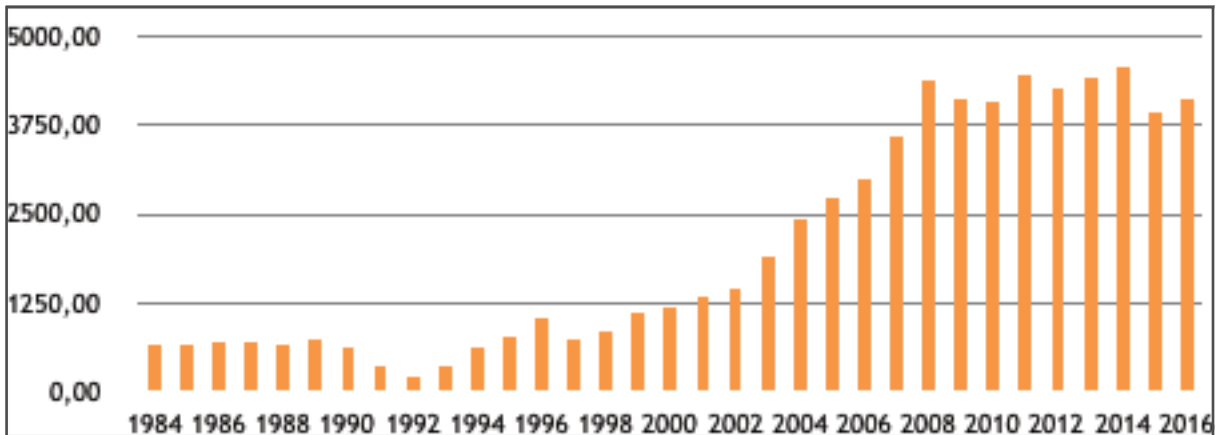
Kişi Başı Milli Gelir

Arnavutluk 2016 yılı itibariyle yaklaşık 10,37 milyar USD'lik bir milli gelire ve yaklaşık 3.600 USD'lik kişi başı milli gelire sahiptir. Milli gelire ilişkin 1984-2016 yılları arasında grafikte de görüleceği üzere 1997 yılından sonra uygulanan ekonomik istikrar programı ve reform paketleri sayesinde kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 5 kat artmıştır.

Kişi Başı Yurt İçi Hasıla

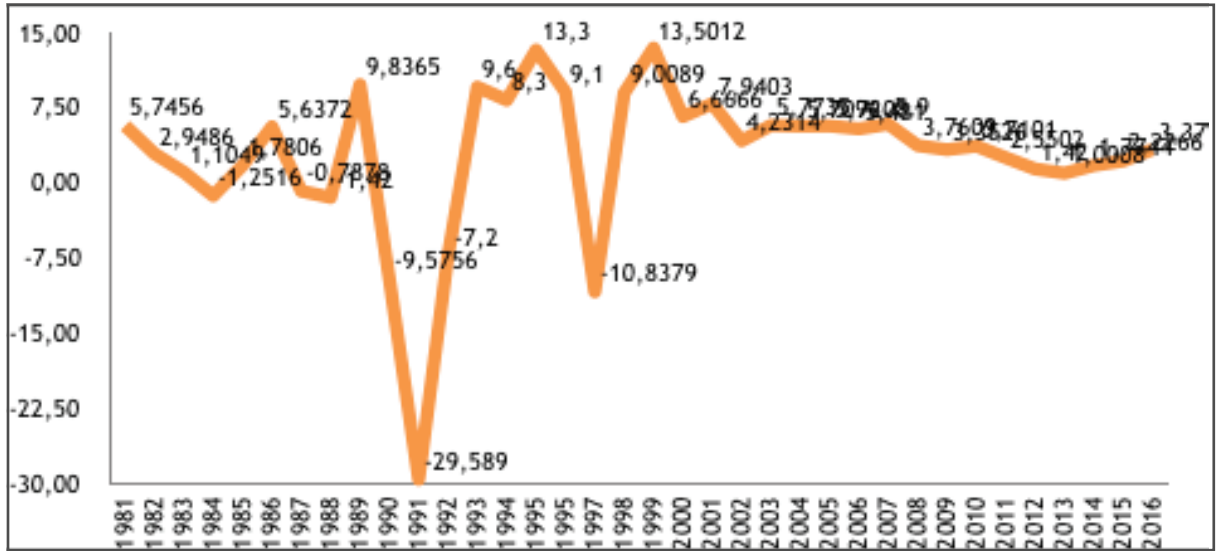
Arnavutluk kişi başına düşen yurtiçi hasıla rakamı 4.250 USD civarındadır. Dünya Bankası verileriyle 2016 yılı AB kişi başı yurt içi hasıla rakamı ortalaması olan 39.600 USD ile kıyaslandığında AB'nin oldukça gerisinde olduğu görülmektedir. Arnavutluk 2016 yılı itibariyle 11.86 milyar USD'lik bir ekonomik büyüklüğe sahiptir. Sanayi sektörünün GSYH içindeki payının istenilen seviyelere ulaşamaması, mevcut süregelen yapısal zayıflıklardan ekonominin zarar görmeye devam etmesi ve ülkede üretilen ürünlerin ve sermayenin uluslararası pazardaki rekabet gücünün zayıf olması gibi nedenlerle arzulanan ekonomik büyüklüğe ulaşamamıştır.

Yıllık Büyüme Oranları

Komünist sistemden vazgeçilmesinden sonra 1997 yılında yaşanan ekonomik ve sosyal patlama dönemi hariç olmak üzere Arnavutluk GSYİH'si 1993-2001 yılları arasında yılda %10'lara yakın büyüme göstermiştir. Bu hızlı büyüme kısmen tarım sektöründeki büyümeden, kısmen de yurtdışına çalışmaya giden Arnavutların ülkeye yaptıkları katkılardan kaynaklanmıştır. 2002-2007 yılları arasında %5'ler civarı istikrarlı büyüme sağlamış, takip eden dönemde büyümesi 2008-2011 yılları arasında %3'lere gerilemiştir. Sonraki dönemde ise global ekonomik krizinde etkisiyle %1 civarına kadar inmiştir. 2014 yılında yıllık %1.8 oranına ulaşan büyümeye rağmen Arnavutluk'un iki temel ticaret partneri İtalya ve Yunanistan'daki zayıf ekonomik tablo ülke ekonomisinde etkili olmaya devam etmiştir.

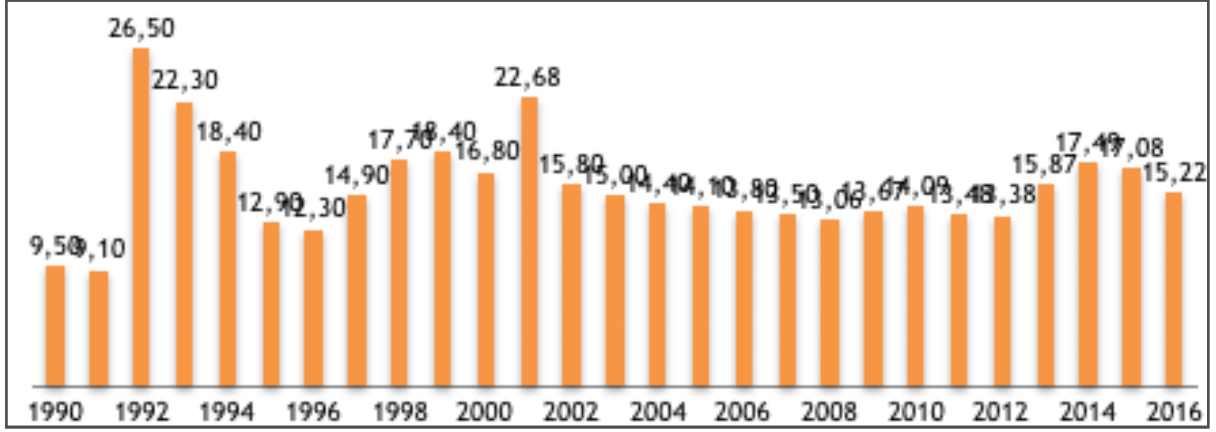
Arnavutluk'ta 2016 yılında %3,37 büyüme oranı gerçekleşmiş olup daha yüksek kişi başı gelir rakamlarına ulaşabilmek için büyüme rakamlarının yükselmesine ve devamlılığına ihtiyaç bulunmaktadır.

İstihdam-İşsizlik Oranları

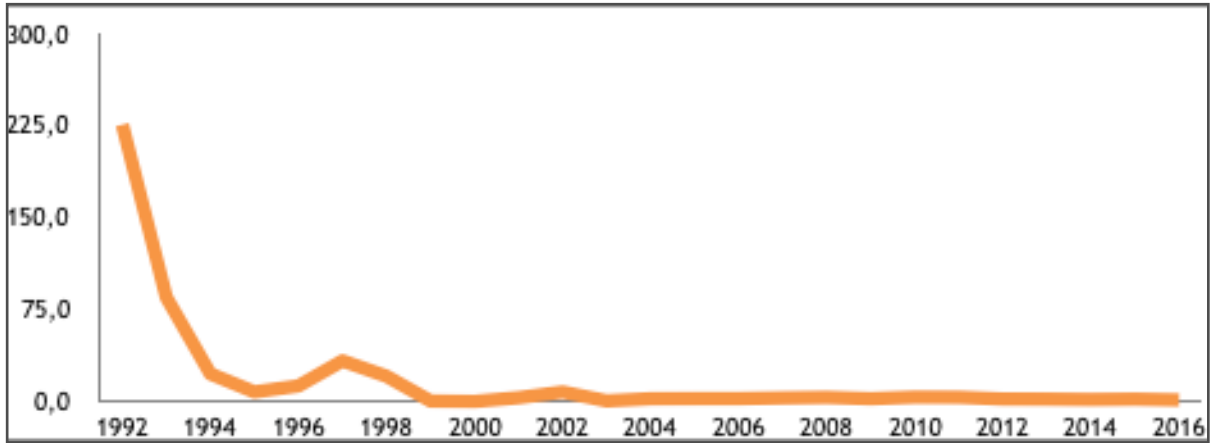
Yıllar içerisinde yapısal ekonomik reformlar ekonomik dinamizmi artırmıştır ve ülke güçlü sayılabilecek ekonomik büyüme yaşarken yoksulluk ve işsizlik oranlarında da düşüşler kaydedilmiştir. Yapısal reformlar çerçevesinde iş hayatında prosedürlerin büyük ölçüde basitleştirilmesi ile düzenleyici sistemin verimliliği artmıştır. Son yıllarda global ekonomik durgunluğa bağlı olarak artma eğilimi gösteren işsizlik oranı 2016 yılı itibarıyla %15,22 olmuştur.

Düşük birim işgücü maliyetleri nedeniyle ülke içinde tekstil, ayakkabı gibi emek yoğun sektörlerde yatırımlar çoğalmıştır.

Enflasyon Oranları

Arnavutluk komünist dönemden hemen sonra %200'lerin üzerinde enflasyonla mücadele etmiş, 1997 yılından sonra Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu tarafından verilen malî yardımlar ve yapılan reformlardan sonra 2000'li yıllarda fiyat istikrarını yakalamıştır. Ülkede enflasyon oranları oldukça stabildir. 2016 yılı enflasyon oranı %1,3 olarak açıklanmıştır.

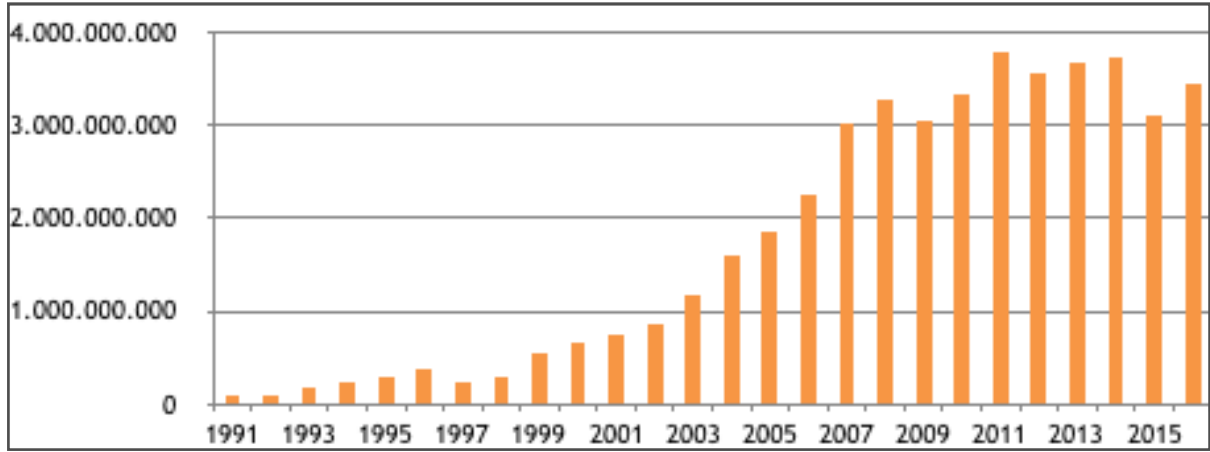

İhracat

Arnavutluk, komünist dönemde ülkenin kendi kendine yetme politikası gereği az miktarlarda hammadde ihracatı yoluyla temel ithalat kalemlerinin karşılanması için gereken dövizin kazanılması yoluna gidilmiş, bunun sonucu olarak da dış ticaret hacmi çok düşük düzeyde seyretmiştir. 1990'lı yılların ikinci yarısında, komşu ülke olan Yugoslavya'daki savaş ve 1997 yılında ülkede yaşanan karışıklıklar sebebiyle dış ticaretin yapısı bozuk seyretmiştir. 2000'li yıllar itibariyle ülke içi düzenin kısmen sağlanmasına bağlı olarak ithalat ve ihracat performansında iyileşmeler görülmüştür. Doğu Avrupa pazarlarının çökmesinin ardından, Arnavutluk ekonomisi dışa açılmış olup, dış ticarete AB ülkelerine yönelmiştir. Ülkenin AB ülkeleri ile

ticareti, pek çok üründe AB pazarına gümrüksüz giriş imkanı sağlayan bir ticaret ve işbirliği anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir. Arnavutluk ekonomisi henüz dış ekonomik dengelerin korunmasını sağlayabilecek, istikrarlı döviz gelirini üretebilecek, rekabetçi ihracat sektörleri oluşturamamıştır.

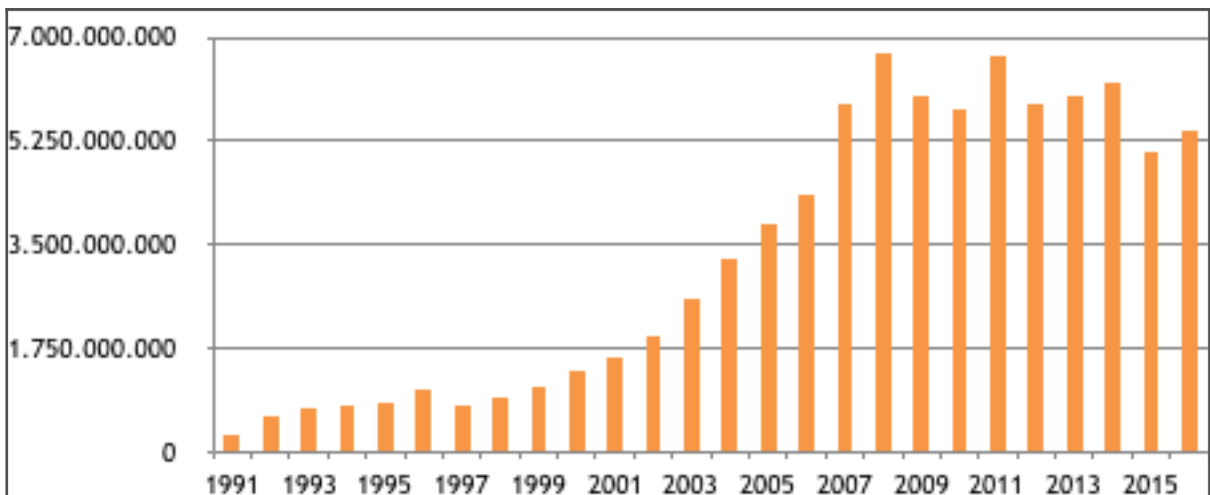
Başlıca ihracat kalemleri: Tekstil, ayakkabı, asfalt, metal ve metal cevheri, sebze-meyve, tütündür.

İthalat

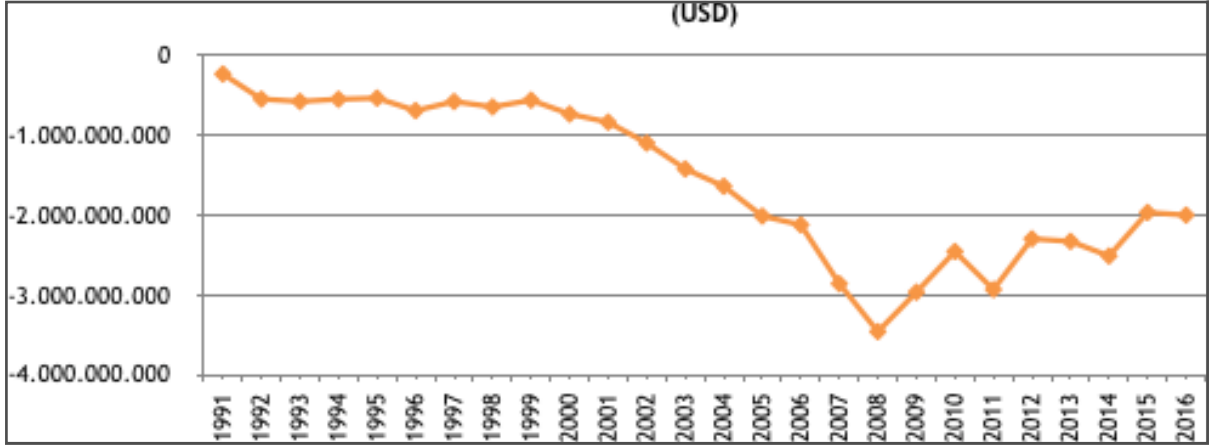
1990'lı yılların başında, gerek ülke ihracatının başlıca pazarlarını oluşturan sosyalist ülkelerin dağılması gerekse ülkede yaşanan karışıklıklar ihracat hacminin azalmasına sebep olurken, Batı'dan sağlanan yüksek miktardaki insani yardımlar ve ticaret üzerindeki engellerin kalkması ile yabancı tüketim mallarına yönelik talebin serbest kalması sonucu ithalat yükselmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak 1990'lı yılların ilk yarısında, ülkenin dış ticaret açığı yüksek düzeylerde seyretmiştir. Ülkedeki karışıklıkların sona ermesi ve ülkenin Batı Avrupa'da yeni ihracat pazarları elde etmesine bağlı olarak, ihracat gelirlerinin artmasına rağmen ithalatın daha fazla artması, dış ticaret açığının sürmesine neden olmuştur.

Serbest pazar ekonomisine geçişle birlikte Arnavutluk'un ithal ürünlerinin kapsamında da büyük değişiklikler olmuştur.

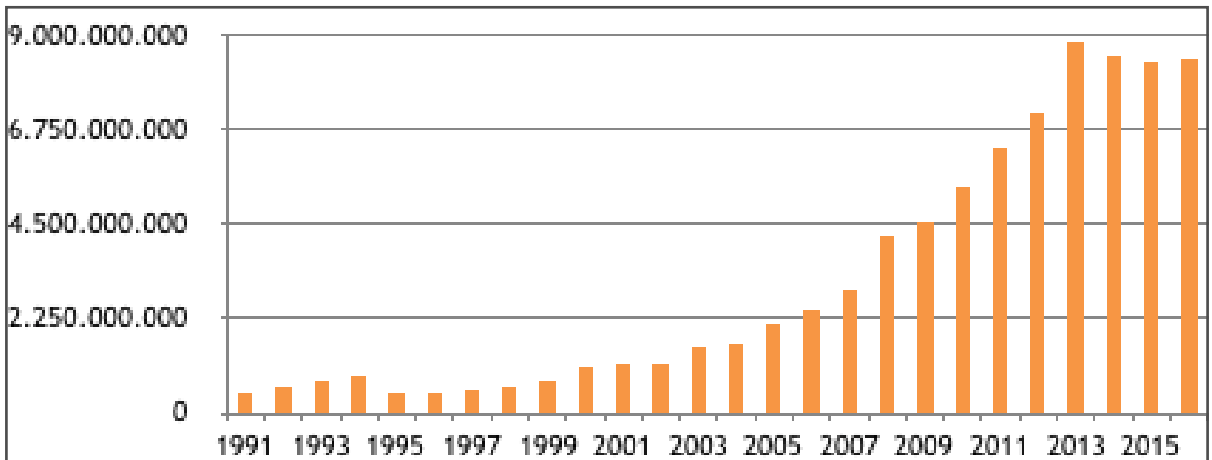
Dış Ticaret Açığı

Başlıca ithalat kalemleri: makineler ve aksamı, gıda, tekstil, kimyasal ürünlerdir. Dış ticaret açığı ülkenin temel sorunlarından birisidir ve her dönem açık veren bir ülke konumundadır. İç piyasa talebinin ülke sanayisi tarafından karşılanamaması ve sanayi için gerekli teçhizatın ithalatı sonucu Arnavutluk ticaret açığı sorunu yaşamaktadır. Her ne kadar ihracat her yıl gelişme gösterse de ithalattaki artış ihracattan fazla olduğu için ticaret açığı sürmektedir.

Toplam Dış Borç Stoku

Serbest piyasa ekonomisine geçiş döneminden sonra dışa açıklık arttıkça borçlanmada artış göstermiş olup ülkenin ekonomik sorunlarından birisi haline gelmiştir. 2016 yılı itibariyle toplam dış borç stoku 8.437.141.000 USD olup, dış borç stokunun toplam GSYİH'e oranı %71 civarındadır. Kamu borçlarının toplam dış borç stoku içindeki oranı ise %42'dir.

Toplum

Eğitim

Birgöl Karakaş - Ebrar Büşra Yıldırım

ARNAVUTLUK'TA EĞİTİM SİSTEMİ

A rnavutluk Eğitim sistemi, her bireyin geleceğin zorlukları ile baş edebilmesi için gerekli entelektüel gelişimini sağlamayı ve aile, toplum, millet için bireyde gerekli sorumluluk hissini oluşturmaya amaçlamaktadır.

Eğitim sistemine göre, herkes kanun önünde eşittir. Hiç kimse cinsiyet, ırk, din, etnik köken, dil vs ye göre ayırt edilemez. Arnavutluk Cumhuriyeti'nde üniversite öncesi eğitim sistemi ile ilgili 2005-2012 döneminde gerçekleştirilen reformdan sonra zorunlu eğitim süresi sekiz yıldan dokuz yıla çıkarılmıştır.

“ Üniversite Öncesi eğitim

Okul öncesi eğitim, temel eğitim, orta eğitim olmak üzere üçe ayrılıp, kamu ve özel eğitim kurumlarını kapsamaktadır. Arnavutluk Cumhuriyeti, siyasi ve dini inançlar, ekonomik ve sosyal konum, cinsiyet, ırk, renk, etnik köken, dil, Arnavut vatandaşı ya da yabancı uyruklu ayrımı olmaksızın, herkesin eğitim hakkı güvence altına alınmıştır. Eğitim hizmeti devlet okullarında ücretsiz verilmektedir.

“ 1) Okul Öncesi eğitim (3-6 yaş arası)

Okul öncesi eğitim, her çocuğu, sosyal, zihinsel ve fiziksel olarak geliştirmeyi, değerler eğitimi öğretmeyi amaçlamaktadır. Üç ile altı yaş arası olan çocuklar kreşlerden istifade edebilmekte, beş yaşındaki çocuklar ise anaokullarına gitmektedirler.

“ 2) Temel Eğitim (a. 1-6. sınıf, b. 7-9. sınıf)

Temel eğitim, her öğrencinin sosyal, zihinsel ve fiziksel açıdan okul öncesine göre daha gazla gelişmesini ahlak ilkelerini benimsemesini ve ileriki eğitim aşaması için gerekli alt yapıyı oluşturmaya amaçlamaktadır. İlköğretim birinci sınıftan, altıncı sınıfa kadarki süreci kapsar. Orta alt eğitim üç seneliktir. Yedinci sınıftan dokuza kadarki süreci kapsar. Bu süreç tüm Arnavut vatandaşları için zorunlu eğitim kapsamındadır.

3) Orta Üst Eğitim (10-12.sınıf)

Süreci üç senedir. Bu aşamada her öğrencinin bireysellik, değerler ve tutumlarının pekişmesini, belli alanlarda derinleşmelerini, üniversite ve iş hayatı ile tanışmaları ve bu süreçte gerekli kabiliyetleri kazanmaları hedeflenmektedir. Üç çeşit okul türü vardır:

Lise: Üç sınıftan oluşur. Yaş olarak büyük öğrenciler yarı zamanlı olarak liseyi burada tamamlayabilirler.

Mesleki Okullar: İki ya da dört seneliktir. Yeterlik düzeyine göre yapılandırılmıştır.

Odaklı Okullar: Sanat, spor ve yabancı dil okullarıdır. Özel alan öğrenme okulları da bu kapsamdadır. Öğrenci kayıt ve kabulü Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen kriterlere göredir.

4) Üniversite (18 yaş ve üzeri)

Başarılı bir şekilde lise öğrenimini tamamlamış, belirlenen kriterlere uyan tüm bireylerin yüksek eğitim görme hakkı verilmiştir. Zaman açısından bölümler birbirinden farklılıklar oluşturmaktadır. Üniversite kurumunun açılması, kapatılmazsa eğitim Bakanı'nın teklifi üzerine Bakanlar kurulu tarafından kararlaştırılır.

ARNAVUTLUK'TA DİN EĞİTİMİ

OSMANLI DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ

1385 yılında Osmanlı hakimiyetine giren Arnavutluk'ta uygulanan serbest siyaset sonucunda Arnavutluk ahalisi İslâm'a ısınmış, Fâtih Sultan Mehmet tarafından 1466'da kurulan Elbasan ve Tesalya şehri sayesinde de bu şehirler kısa sürede Müslümanların merkezi haline gelmiştir.

Osmanlı sisteminde eğitimin ilk basamağı olan mektepler Müslümanların yaşadığı yerlerde açılmış ve çoğalmıştır. 15. yüzyılda İslam eğitimine ait kurumlar ilk defa kayıt altına alınmış ve bir çok medrese açılmıştır. Tanzimat reformlarından sonra Müslüman Arnavut vatandaşları için şehirlerde ilkokullar (iptidaiye), Rüştîye okulları ve lise eğitimi veren İdadiler gibi çeşitli eğitim birimleri açılmıştır. Yapılan araştırmalarda 19. yüzyılda İşkodra, Kosova, Manastır ve

Yanına gibi Arnavut nüfusun yoğun olduğu şehirlerde, 1125'i özel, 57'si kasaba okulu ve 5'i lise olmak üzere toplam 1187 tane okul bulunmuştur.

XIII. yüzyıldan itibaren Arnavut topraklarında eğitimin yaygın olduğunu ispatlayan tarihsel belgeler bulunmuştur. Tarihçilerin elindeki veriler çoğunluk olarak gelişmiş olan şehirlerde okulların olduğunu göstermiştir. Ulqin (1258), Kotorr (1266), Durres (1278), İşkodra (1345) şehirleri bunlardan birkaçıdır. İlk aşamada bu okullar katedraller, manastırlar ve kiliseler yanında açılmış ve buraların ilk öğretmenleri rahipler olmuştur. Bu zamanın okulları din eğilimli okullardır, fakat sadece din adamı olmak isteyenlerin değil, aynı zamanda seküler yönelimli kişilerin de dikkatini çekmiştir. Bu okullar Batılı okulların programlarına dayalı bir eğitim sistemi ile çalışmıştır.

BAĞIMSIZLIK İLANI SONRASI DİN EĞİTİMİ (1912 - 1927)

Arnavutluk Devleti'nin bağımsızlığının ilan edilmesi ile birlikte eğitimin gelişmesi için adımlar atılmıştır. 1913-1914 öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı, 46 ilköğretim ve 2 ortaokulu olmak üzere toplam 48 okul açılmıştır (SYTARI,2017).

21 Ocak 1920 tarihinde düzenlenen Lushnja Kongresi'nde okullardaki dinî konuların gelişimine yönelik programların hazırlanması din adamlarına bırakılmış, bunların kontrolü ise Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın denetiminde kurulan özel bir komisyonun aldığı karara göre din eğitimi, ilkokul ve liselerde farklı bir programa göre işlenmiştir. Söz konusu müfredatlar çağdaş öğretim yöntemleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bunun üzerine komisyon, İşkodra şehrinde din eğitimi

verecek olan elemanların hazırlanması hususunda altı aylık bir kurs açma kararı almıştır. 1921 yılında 7-12 yaş dâhilinde olan ilköğretim okullarında haftalık 3 saatlik din eğitimi dersi ile öğrenciler Kur'an-ı Kerim ve ilmihal bilgileri dersleri ve aynı zamanda Tecvid, İslam Tarihi ve pratik bilgiler dersi almıştır (SYTARI,2017)."

KRAL I. ZOG DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ (1928 - 1944)

Babası ve dedesi Osmanlı idaresine hizmet eden iki önemli paşalardan biri olan Kral I. Zog'un akrabaları arasında vezirlik mertebesine kadar yükselenler de olmuştur. Arnavutluk tarihinde belirleyici rol oynayan siyasî şahsiyetlerden biri olmuştur. 19

Kral I. Zog döneminde genel olarak dinin etkisini azaltmak amacı ile din adamlarının yetkileri ve hakları azaltma yoluna gidilmiştir. Devleti dinden ayrı tutma hedefi içinde olan Kral I. Zog, din eğitimi politikalarını da bu çerçevede belirlemiş ve bunları gerçekleştirmiştir. Hatta daha da ileri giderek tüm dinî kurumları zamanla kendi kontrolü altına almıştır.

1921-1944 yılları arasında ortaokullarda ülkenin iki dinli (İslam ve Hristiyanlık) olmasının getireceği pratik zorluklar da ileri sürülerek din eğitime yer verilmemiştir. Bu dönemde hocalar ve papazlar düzensiz olarak ortaokullara giderek öğrencilerin taleplerine göre din eğitimi vermişlerse de sistemli ve programlı bir din eğitiminden bahsetmek mümkün olmamıştır. Müslümanlar bu dönemde din eğitimi daha çok camilerin yanında açılan kurslarla sağlamıştır (SYTARI,2017).

Tüm dinî kuruluş ve topluluklar öğrencilerin özel dinî okullara gitmesinin yasaklanmasına ilişkin yasa hükümlerine tabi tutulmuş, bu yasa özellikle çok az sayıda olan Hristiyanlar'ın reddine uğramıştır. Vatikan'dan büyük maddî destek alan bu topluluk hükümetin aldığı bu kararı kabullenememiştir. Arnavutluk çapındaki tüm özel dinî okullar kapatılmış, medreselerden ise sadece Tiran ve İşkodra'dakine izin verilmiştir.

İtalyan işgali altında 27 Kasım 1944 yılında Korça' da toplanan Eğitim Kongresi'nde alınan karara göre hiçbir devlet okulunda dinî derslere yer verilmemiştir. Okul açma yetkisine sahip tek merci devlet olmuştur. Buna binaen dinî toplulukların açmış oldukları özel dinî okullara el konulmuş ve yasaklanmıştır. Genç neslin eğitilmesi ve yönlendirilmesi konusunda bir tek devlet, yetkili ve sorumlu ilan edilmiştir.

Arnavutluk'ta devlet okullarında din derslerine yönelik olumsuz ve dışlayıcı tutum II. Dünya Savaşı'ndan sonra komünist rejim döneminde daha da şiddetlenerek devam etmiştir. Enver Hoca'nın dine olan düşmanca tavrının temeli, bir bakıma, Kral I. Zog'a kadar uzanmaktadır (SYTARI,2017).

ENVER HOCA DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ

(1945 - 1985)

1944'te Enver Hoca iktidara gelmiştir. Enver Hoca'nın iktidara geldikten sonra başlattığı şiddet politikası ile dini hayat ve din eğitiminde sıkıntılar başlamıştır.

Mayıs 1945'te Tiran'da toplanan III. İslâm Cemaati Kongresi'nde Müslümanlara yeni bir statü getirilmiştir. Devlet, Müslümanların vakıflarına el koymuş, sahip oldukları her türlü yayın organını kapatmış; hacca gidiş yasaklanmış, cuma namazı kılmak ve Ramazan ayında oruç tutmak zorlaşmıştır.

1946 yılında Eğitim Bakanlığı din eğitimine karşı olduğunu ilan edip amacın yetişmekte olan çocuk ve gençlerin dinin pençesinden kurtarmak olduğunu bildirmiştir. Din adamları uygulanan bu yasaklar sonucunda örgün eğitimden çok yaygın eğitim yoluna gitmişlerdir. Camilerde veya Kiliselerde çeşitli dinî kurslar vererek din eğitimi konusundaki açıklığını kapatmaya çalışmışlardır. Ancak devlet 1947 yılındaki bir kararname ile olana da artık müdahaleye başlamış ve din eğitimi yasaklanmıştır. Din eğitimi yerine Marksizm, Leninizm, Ateizm ve Materyalizme yer verilerek çok vurgu yapılmıştır (SYTARI,2017). 1946 anayasası ile bütün din adamları devlet memuru olmuştur (QAFA,2012). Aynı yıl bütün özel okullar kapanmış ve devlet okullarından din dersleri çıkarılmıştır. Özel yayınevleri kaldırılmış ve dini kitapların basımı devlet tekeline alınmıştır. Ayrıca gençlerin dini ritüellere katılmaları yasaklanmıştır. 1950-1961 yılları arasında günden güne din hürriyeti azalmış, dini bayramlar resmi tatil olmaktan çıkarılmış ve cemaatlerin dini liderleri için devlet onayı şartı getirilmiştir. 1961'de Çin'le irtibata geçtikten sonra

Arnavutluk'un gücü daha da artmış ve dine karşı uygulamalar hız kazanmıştır. 1964 yılından sonra ise bütün dini müesseselere açıkça kin ve nefretle bakılmaya başlanmıştır. 29 Mart 1967'de Arnavutluk diyaneti bütün belgelerini devlete teslim etmiştir. 1 Nisan 1967 tarihinde ise bütün dinlerin vakıf malları ve dini müesseseleri devletin malı olmuştur (QAFA,2012). 28 Aralık 1976 tarihinde yeni anayasa dini tamamen reddetmiştir. Bu yeni anayasada dinle ilgili maddeler şu şekilde olmuştur:

37. Madde: "Devlet hiçbir dini tanımaz; vatandaşın zihnine bilimsel maddeci anlayışını sokmak için ateizmin propagandasını yapar".

55. Madde: "Faşist, anti-demokratik, dini ve anti-sosyalist karakterli organizasyonlar oluşturmak yasaktır. Faşist, anti-demokratik, dini, anti-sosyalist her türlü faaliyet ve propaganda ve milli duygulara yönelik her türlü provokasyon yasaktır".

Yeni anayasayla birlikte insanların dinle ilgili tüm hayatları yasaklarla kuşatılmıştır. Dine ait her şey yasaklanmıştır.

1985 yılında Enver Hoca'nın ölümünden sonra devletin başına Ramiz Alia'nın geçmesiyle dine karşı politikalarda bir yumuşama görülmüştür. 1991 yılından sonra din hürriyeti geri dönmüştür. Müslümanların kapatılan camileri yeniden açılmaya başlanmış ve yıkılan camiler ve minarelerin bazıları inşa edilmeye başlanmıştır.

1991 YILINDAN GÜNÜMÜZE ARNAVUTLUK'TA DİN EĞİTİMİ

Elona Sytarı Demokrasiye Geçiş Sonrası Arnavutluk'ta Din Eğitimi (1991–2016) yüksek lisans tez çalışmasında alman Müslümanlar, Ortodokslar ve Katoliklerin din eğitimi ve eğitim kurumlarına ait bilgiler yer almaktadır.

1. Müslümanlarda Din Eğitimi Kurumları

Okulöncesi Eğitim

Arnavutluk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu 07.10.2015 yayınladığı bir karara göre özel eğitim kuruluşlarında (anaokul, ilkök, ortaokul, lise ve yüksekokullarında) din eğitimine izin verildi. Bu karara göre anaokullarından başlayarak yüksekokullara kadar tüm özel eğitim kuruluşlarında, din eğitimine resmî olarak izin verildi. Bu kurumların Eğitim

ve Spor Bakanlığına (Ministria e Arsimit dhe Sportit) bağlı olarak faaliyetlerini yürütmelerine karar verildi. Genel olarak bu kurumlarda din eğitimi dersi "Ahlak" adı altında verilmektedir.

İşkodra şehrindeki İslamî din eğitimi veren tek kreş olan Aromë Trëndafil, din mensuplarına ait okul öncesi eğitim kurumlarında olduğu gibi bu öğretim kurumunda da bir kültür ve değer aktarımı şeklinde "Ahlak" adı altında din eğitimi verilmektedir.

İlk ve Ortaöğretim

1991 yılında Arnavutluk'taki devlet okullarında ilköğretim, ortaöğretim veya liselerde din eğitimi ve öğretimi söz konusu olmamıştır. Özel okullarda ise medreseler veya Katolik okullarında

Ahlak, Dinler Tarihi, Etik, gibi çeşitli adlar altında din eğitimi verilmiştir. Bakanlar Kurulunun 07.10.2015 tarihindeki kararı ile özel eğitim kuruluşlarında (anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise ve yüksekokullarında) din eğitimine izin verilmiştir.

Hükümetin din kültürünü okullara tanıtmaya çalışmaları 2016-2017 öğretim yılı ikinci yarısında biraz daha yoğunlaşarak somut bir hal almıştır. Tiran'daki on okulda bir pilot proje olarak uygulanmaya başlamıştır. Ayda en fazla 10 saat olan “Tarih ve Din Kültürü” olarak adlandırılan ders, altıncı ve onuncu sınıf öğrencilerine dinî kavramlar kazandırmayı hedeflemiştir.

Medreseler

Medreseler, 1991 yılından bu yana eğitim faaliyetlerini yürütmelerine rağmen, 1995-1996 akademik yılında geçici veya kalıcı izinlerin verilmesi, yetkili makamların kendilerine verdiği ilk izin temelinde faaliyetlerini yaptıklarını göstermektedir.

Arnavutluk çapında hâlen toplam olarak 7 Medrese bulunmaktadır. Kuzey Arnavutluk (İşkodra), merkezi Arnavutluk (Tiran, Draç, Kavayi) ve Güney Arnavutluk'ta (Berat, Korça) yüzlerce kız ve erkek öğrenci bu medreselerde din eğitimi almaktadırlar.

Her düzeydeki İslam dini eğitim veren medreselerde, gerek eğitim sürecinin devamlılığı, gerek idare, personel ve öğretmenlerin hak ve görevleri okul içi kuralların yer aldığı yönergelerde tanımlanmıştır. Medreselere gündüzlü ve yatılı öğrenci kabul edilmektedir.

Müfredata genel kültür dersleri dışında, yabancı diller (İngilizce, Arapça, Türkçe) ve Kur'an-ı Kerim, İslam Tarihi, Akaid, Fıkıh, Hadis ve Tefsir dersleri eklenmiştir.

Medreseler eski zorlukları önemli ölçüde

aşarak günümüzde artık modern bir eğitim için gerekli didaktik materyal ve araçlar, laboratuvarlar, kütüphaneler, spor salonları, spor alanları ve yurtların içinde yer aldığı eğitim öğretim mekânları haline gelmiştir.

Yüksek Din Öğretimi

“Hëna e Plotë” Bedër Yüksek Okulu Arnavutluk başkenti Tiran'da Arnavutluk Müslüman Topluluğu (AMT) tarafından 2011 yılında kurulan özel bir eğitim kurumudur. Bu kurumun açılması Arnavut Müslüman Topluluğu 1991 yılında faaliyete geçen medreselerin bir devamını sağlamış olmaktadır. Yüksek Din Öğretimi kurumu İslam dinin temel ilke ve esaslarını öğretmeyi amaçlamakla birlikte, Arnavut toplumunun kültürüne, geleneklerine ve özelliklerine uygun bir eğitim vermeyi de amaçlamaktadır.

2. Ortodokslar Din Eğitimi Kurumları

Ortodoks Kilisesi dinî eğitim adına faaliyet yapan “Ngjallja e Krishtit” (İsa'nın Dirilişi) İlahiyat Akademisi dışında bir de Ergiri (1998) ve Draç'ta (2007) “Kryqi i deruar” (Kutsal Haç) diye adlandırılan iki Kilise lisesi bulunmaktadır.

Bunların yanı sıra aynı zamanda diğer eğitim kurumları da faaliyet yapmaktadır.

Tiran, Draç, Korça, Lushnja, Elbasan, Ergiri (2), Saranda, Dervician, Pogradec, İşkodra, Vlora, Përmet, Berat, Tepelena ve Cerrik'te olmak üzere “Përkujdesje Ditore” (Günlük bakım) diye adlandırılan 17 anaokulu açılmıştır. Üç ortaokul hizmete açılmıştır: Tiran'da (2001) “Prodagonistet” Arnavut-Amerikan Okulu; Draç'ta (2005) “Frymë Dashurie” Arnavut-Yunan Okulu; Ergiri'de (2008) “ Frymë Dashurie” (Aşk Ruhu) Arnavut-Yunan Okulu. Bunun yanında iki lise daha vardır: Tiran'da (2002) “Prodagonistet” ArnavutAmerikan Lisesi ve Delvina'da

Arnavutluk Ngjallja e Krishtit Katedrali

(2005) “Apostull Pavli” (Pavlus Havari) meslek lisesi. Ergiri’de liseli kızlar için yurt açılmıştır. Draç’taki “Shën Vlash” Manastırın yanında ise “Shtëpia Orthodhokse e Shpresës” (Ortodoks Umut Evi) yetimhanesi bulunmaktadır. Tiran’da (2000) ve ardından Ergiri’de (2002) ülkede ilk örneği olan “Frymë dashurie” Profesyonel Eğitim Enstitüsü açılmıştır. 2010 yılından bu yana, birkaç fakülte ile Tiran’da “Logos” Üniversitesi eğitim vermektedir.

“ 3. Katolik Din Eğitimi Kurumları

Kilise ve devlet arasında eğitim alanında iş birliğine önem verilmiştir. Komünizm sonrası yıllarda Katolik Kilisesi eğitim ve eğitim kurumları aracılığıyla yardım sağlamaya çalışmıştır. Kreşler, anaokulları, ortaokullar, liseler ve üniversitede din eğitimi yapılmaktadır.

Arnavutluk’taki Katolik okulları çoğunlukla dini emirler tarafından yönlendirilmektedir. Ulusal Katolik Eğitim Komisyonu devlet tarafından tanınan hukukî bir kuruluştur (24 Mayıs 2017). İşkodra-Pult Piskoposluk Başpiskoposu Monsignor Massafra başkanlığındadır. Katolik okulları, Piskoposlar Konferansı çatısı altında Ulusal Katolik Eğitim Komisyonu tarafından koordine edilmektedir.

Aile ve Gençlik

Fatma Büşra Kaya - Mine Çatal

Türkiye açısından geçtiğimiz 675 yıllık ortak tarihe bakıldığında Arnavutluk'un Türk tarihinde farklı bir konuma sahip olduğu görülür. Bunun en önemli nedeni, Arnavut toplumunun Balkan ülkeleri arasında en fazla Müslüman nüfusa sahip olması gösterilebilir.

Arnavutluk, Bizans yönetiminin ardından 15. yüzyıldan itibaren yaklaşık dört yüzyıl boyunca Osmanlı yönetimi altında yaşamış, %80 oranında Müslümanlığı kabul etmiş ve 1912 yılında da bağımsız bir devlet haline gelmiştir (Likaj, 2013, s. 135). Osmanlı hakimiyetindeki diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Arnavutluk da Osmanlı geleneği, adetleri, inançları ve kültüründen etkilenmiş, kayıtsız kalamamıştır. Bu etkileşim birçok alanda olduğu gibi aile yapısında da kendini göstermektedir.

ARNAVUTLUK'TA AİLE YAPISI

Osmanlı etkisiyle kültür ve değerlerini koruyan Arnavutlar, Türk aile yapısını da benimsemişlerdir. “Bilinmeyen Arnavutluk” adlı kitabında Arnavutları farklı özellikleriyle ele alan Yılmaz Çetiner, aile yapılarından da bahsetmiştir. Çetiner’e göre, Arnavutlarda toplumun temelini aile teşkil eder. Evin reisi ise babadır. Baba elden ayaktan düştüğünde kendi kararıyla çekilir ve evin idaresini kendinden sonraki en büyük erkeğe teslim eder. Yine hatıralarda aktarılanlara göre, evin reisinin kararları hane halkıyla birlikte almaya gayret etmesi bakımından evde demokratik bir düzenden bahsetmek mümkündür. Arnavutluk’un aile yapısı incelendiğinde, kadınların konumu ve kadına verilen değer öne çıkmaktadır. Kadınlar toplumsal konular noktasında hürdür, fikirlerini rahatlıkla dile getirebilirler. Kadının çok çocuklu olması itibarı arttıran ve kadına değer katan bir özelliktir. İsmail Kemal Bey’in hatıralarında kadının kritik rolünden şöyle bahsedilmiştir:

“Tüm bu ayrıcalıklarına rağmen Arnavut kadını insanlar arasında asla kocasıyla görünmez. Çetinlik vasfını, harp seferlerinde kocasını uğurlama noktasına kadar ileri götürür. Ancak, işgalden olsun, hükümetin keyfi bir uygulamasından olsun, ülkenin tehlikede olması halinde, ortalığı ayağa kaldırıp erkekleri müdafaaya ya da isyana ilk kışkırtanlar kadınlardır.”

Arnavutlar aileye ve şahsi özgürlüklerine, gelenek ve göreneklerine bağlı, muhafazakâr, ihtirassız, bir ulustur. Arnavut toplumunun temelini de Türk kültürü etkisiyle aile oluşturur (Özkan, 2012: 233).

Cinsiyet Roller

Arnavutluk aile yapısında ataerkil aile düzeninde kadınların hiçbir zaman liderlik konumunda olmadığı görülmektedir. Bu ne geçici ne de kalıcı bir gerçektir. Her ne kadar kadın toplumda üstlendiği rolü zenginleştirse de aile içinde hiçbir zaman kadının konumu erkeğin konumuyla eşit olmamaktadır (Lesko’dan aktaran Gjokaj, 2000: 37). Arnavutluk tarihine bakıldığında ataerkil yapı azalmamış, aksine günden güne artmıştır. Bu durum kadınların toplumdaki rolünü zorlaştırdığı gibi kadınlara yönelik ayrımcılığa neden olmuştur. Ailedeki bu anlayış bir zaman sonra toplumun da anlayışı haline gelmiştir. Bu nedenle de erkek kendini aile içinde kral olarak görmektedir (Tushi’dan aktaran Gjokaj, 2006: 37).

Ataerkil bir düzen söz konusu olsa da, Arnavutların kadınlara çok değer verdiği, hatta hiç kadın katledilme vakalarına rastlanılmadığı zira kadına silah çekmenin ve kadın öldürmenin çok ayıp karşılandığı bilinmektedir (Özcan, U., & Dalıyan, M. G., 2011: 325). Her ne kadar söz konusu kaynaklarda kadının rolü olumsuz bir noktada

değerlendirilmiş olsa da aile yapısı başlığında da belirtildiği üzere Arnavut toplumunun kadınlara verdikleri değer vurgulanmalıdır.

Evlilik ve Düğünle ilgili Adetler

Toplumların varlıklarını kurabilmesi, koruyabilmesi ve toplumsal yaşamın her yönden devamı için düğün önemli bir gelenektir. Türk kültüründe söz, nişan ve düğün söz konusu olduğunda akla gelen adetler, Arnavut kültüründe de kendini göstermiştir. Arnavutlarda da Boşnaklardaki gibi Türk kültüründen mülhem kız isteme adetleri vardır. Türklerde olduğu gibi Arnavutlarda da dünür aracılığıyla yani görücü usulü yoluyla evlilikler özellikle eskiden yaygın olarak görülmektedir. Bu usulün uygulanması eski zamanlarda şu şekilde olmaktadır: Kız ve erkek ailelerin karar vermesi sonucu evlenir ve birbirlerini ilk kez düğün günü görürlermiş (Koca, 2018: 1093). Arnavutlarda evlilik yaşı konusu ise eskiye nazaran daha makul bir düzeydedir. Kızlarda 20, erkeklerde ise 22-24 yaş aralığında evlilik gerçekleştirilir.

Evlilik Adetleri

Arnavutlarda evlilik süreci eski zamanlarda her ne kadar görücü usulü yapılıyor olsa da Türklerde ve Boşnaklarda da görüldüğü üzere fikir sorma usulü mutlaka vardır. Evlilik adetlerinden biri olan kız isteme kızın görülmeye gidilmesiyle başlar. Erkeğin annesi, varsa kız kardeşi ve hala veya teyzesiyle kız görmeye gidilir. Eskiden her ne kadar kız görmeler düğünlerde yapılıyor olsa da, evlere gidilerek kız görme ivme kazanmış, bu gelenek de pazartesi ve perşembe günlerine sabitlenmiştir. Eski uygulamalarda kızın evet deme süreci uzun sürüyor olsa da evet cevabını alan

erkek tarafı teşekkürünü geline aldıkları elbise, yüzük, çiçek ve tatlı ile geri bildirirler. Düğün hazırlıkları arasında bulunan çeyiz adeti Arnavutlarda meşakkatli bir uygulama olarak kabul görür. Türklerde de görüldüğü üzere çeyiz dizme geleneği Arnavutların düğün ödevleri arasındadır. söz ve nişan merasimi yüzüklerin takılmasıyla gerçekleştirilir. Nişan kadınlar arasında yapılır, erkek tarafı farklı hediyelerle kız evine gider. Merasimin sonunda da kız evinden erkek evine bohça gönderilir (Koca, 2018: 1094-1095).

Çoğu zaman Türk geleneğine bağlı olarak şekillenen Arnavut adetlerinde yapılan merasimlerin olmazsa olmazı ikramlardır. Nikahın temel saiklerinden olan mihr konusunda da dikkat edilmesi gereken bir durum vardır. Bu, mihr miktarının mahalledeki ortalamaya bakılarak belirlenmesidir. Bu durum eğer dikkate alınmazsa gelinin mahalledekiler gözünde küçük düşürülmesine neden olabilir (Koca, 2018: 1095).

Kına gecesi geleneği Arnavutlar için de önemlidir. Gelin alma merasiminde ise damat gelini almaya girmez, evde bekler, gelini elinde leblebi, pirinç ve şeker karışımıyla bekler. Gelin aracı eve geldiğinde damat elindeki tabağı erkeklere fırlatır, yakalayana da para verilir. Türk kültüründe çokça görülen bir diğer adet Arnavutlarda da mevcuttur: Gelin eteğine çocuk oturtma. Bir diğer gelenek de hayatlarının tatlılıkla yürümesi için odaya girmeden önce gelinin parmaklarının bal ve şerbete batırılarak kapıya sürülmesidir.

ARNAVUTLUK'TA GENÇLİK

A rnavutluk tarihine bakıldığında Türk izlerini gördüğümüz kadar komünist rejimin etkilerini de görmekteyiz. İslami değerleri benimseyen ve %80'i Müslüman olan Arnavutlar, komünist rejime geçilmesinin ardından özellikle bazı değerleri kendi iç dinamiklerinde korumaya çabalamışlardır: aileye bağlılık, söz tutmak vs (Likaj, 2013: 136).

Gençliğin toplumsal yapıdaki rolü kültürlerin gelişim seyriyle önem kazanmaktadır. Her yenilik öncelikle dönemin gençlerini etkilemekte ve yeniliğin bir sonraki sürece aktarımını sağlamaktadır. Ülkelerin gelişim hızı, farklı ülke ve kültürlerden faydalanmaları da gençleri etkileyebilecek farklı sebeplerdir. Matilda Likaj tarafından yapılan araştırma, 1990'lı yıllarda gerçekleşen sosyal değişimin Arnavut gençliğinde var olan değerleri sürdürme noktasındaki etkisi araştırılmıştır. Yapılan araştırmaya göre yaşanan dönüşüme, hızlı kentleşmeye, göç olaylarına ve Batı'nın etkisine rağmen gençlerin %83'ünün geleneklere ve göreneklere saygı göstermenin önemli olduğuna inandıkları ortaya çıkmıştır. Yine Arnavutlar için insan ilişkilerinde önemli bir değer olarak verilen sözü

tutmak da genç katılımcıların %93,1'inin önemli görmesiyle sonuçlanmıştır. Toplumda misafirperverlik de diğer değerlere benzer şekilde katılımcıların %88,1'i tarafından önemli bulunmuştur. Araştırmanın en kritik konusu ise "Dindar olmanın önemi nedir?" sorusuna verilen cevaptır. Ankete katılan gençlerin sadece %41,4'ü bu değeri önemli bulmuştur. Aslında Arnavutluk tarihine bakıldığında yorumlanması zor olmayacak bir sonuçla karşılaşmıştır zira ki komünist rejim politikaları bu sonucu tetiklemiştir. Dönemin dini kimlik ve değerlere verdiği zarar, sonucu tersten okuduğumuz takdirde %60'lık bir kesimin dine önem vermediği sonucunu çıkarmıştır ((Likaj, 2013: 142-144).

Sonuç olarak bakıldığında tarih boyunca yaşanan dramatik ve çarpıcı olayların gençliği nasıl etkilediği ortadadır. Gençler din harici değerleri önemli bulurken din meselesinde bu denli bir duruş sergilememişlerdir. 15.yüzyıl itibarıyla Osmanlı hakimiyetinde olan Arnavutluk, geçirdiği kritik dönemlerin neticesi olarak birçok değeri tüketmiştir. Her ne kadar Osmanlı etkisini korumaya çalışsalar da hem rejim baskısı, hem de siyasi gelişmeler toplumun din algısını büyük ölçüde yaralamıştır.

Din ve Kùltür

Şule Yavuzer - Aysun Celep - Esra Bıyıklıoğlu

ARNAVUTLUK'TA DİNİ HAYAT

Arnavut toplumunun dini yapısı iki unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, toplumun çoğunluğunu kapsayan İslamiyet, diğeri ise gerek Katolik gerekse Ortodoks Hristiyanlıktır. Nüfusun %56'sı İslam, %10'u Katolik, %7'si Ortodoks inancına sahiptir. Geriye kalan %27'si ise ateist veya diğeri inançlara sahiptir. Tahminlere göre Hristiyanlık M.S. 60'lı yıllarda bölgede var olmaya başlamıştır ve hızla yayılmıştır. Bununla ilgili yazar ve şair Frasheri'nin şu sözleri dikkat çekicidir: "Hristiyanlık tüm Avrupa'da hızla yayıldığı gibi Arnavut bölgelerinde de hızlı bir şekilde yayıldı. Hatırlatalım ki Arnavutların eski inançları ateşe, yıldızlara tapma ile politeizm inancı idi. Hristiyanlık, politeist bir din olarak onlara sunulunca ateş ve diğeri tanrılarını Hristiyanlığın teslisi ile değiştirmiş oldular. Böylece rahatlıkla

tanrılarını değiştirerek Hristiyan oldular.” Arnavutluk, doğu ile batı Hristiyanlığının kesiştiği bir noktada olması sebebiyle Hristiyanlığın 11. yy’de yaşadığı büyük bölünme sırasında hem Ortodokslar hem de Katolikler açısından önemli fonksiyona sahip olmuştur. Hristiyanlar, Arnavutluk’ta sayı açısından Müslümanlardan sonra ikinci sırada yer almaktadırlar.

İslamiyet’in tarihçesi ise, 13 ve 14. yüzyılları arasında Osmanlıların Arnavutluk’u fethetmesine kadar uzanmaktadır. Osmanlıların getirdiği adalete, özgürlüğe ve hizmetlere şahit olan Arnavut halkın çoğunluğu kendi rızaları ile Hristiyanlıktan İslamiyet’e geçmiştir. Arnavutların İslam dinini kabul etmelerini kendi benliklerini koruma mücadelesi olarak da değerlendirebiliriz. Bilindiği gibi Osmanlılardan önce Arnavutlar, Yunanlaşmaya karşı Ortodoksluğu bırakarak Katolikliği seçmişlerdir. Daha sonra da Slavlara karşı İslam dinini kabul ederek kendi benliklerini korumayı başarmışlardır. Onları İslamlaşmaya iten faktörlerden biri de budur.

Osmanlı Devleti tebaasındaki herkese adil davranıp tüm dinlerin mensuplarına eşit haklar tanımıştır. Dolayısıyla Arnavutluk’ta gerek Katolik Kilisesi gerekse Ortodoks Kilisesi bu haklardan yararlanarak faaliyetlerini yoğunlaştırmış ve tam anlamıyla en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. Arnavutluk Cumhuriyeti 1912 yılında Osmanlı Devleti’nden ayrılıp bağımsız bir devlet olmasına rağmen İstanbul’daki Şeyhü’l-İslam’dan ayrılmayarak hutbelerini yine Padişah adına okumaya devam etmiştir. Sonrasında İslam halifeliğinin merkezi olan İstanbul’un işgal edilmesi nedeniyle Arnavut İslam Topluluğu, Şeyhü’l-İslam’dan ayrılmıştır. 1967 yılında tüm inançların

komünist rejim tarafından kanunen yasaklanmasına kadar Arnavut İslam Topluluğu gerek menkul gerekse gayrimenkul vakıflar (arazi, dükkân, meyve ağaçları vb.)’ın gelirleri ile Arnavut Müslümanlarına hizmet etmiştir.

Arnavutluk’ta 50 yıllık komünist rejim döneminde tüm inançlara ait yapılar kapatılmış, camiler ve kiliseler yıkılmış, yıkılmayanlar ise sinema salonu, spor salonu, ahır, mağaza vb. olarak kullanılmıştır. Camilerden yıkılmayıp ahır, mağaza vb. işlerde de kullanılmayan tek bir cami vardır. Tirana’nın merkezinde bulunan eski, hat süsleme yazıları ile dikkat çeken Ethem Bey Camisi, kapatılmamış ancak müze olarak kullanılmıştır.

Komünist rejimin çökmesi ve tüm inançların serbest kalmaları ile birlikte, 16 Kasım 1990 yılında Arnavut İslam Komitesi hizmetlerine İşkodra’nın Plumbi Camisi’nde Cuma namazını kılması ile yeniden başladı. İslam Komitesi, Arnavutluk’ta Müslüman halkın en büyük komitesidir. AİK, 1992 yılından bu yana “Drita Islame” adlı İslami gazete yayınına devam etmektedir. 1990 yılından sonra gelen inanç özgürlüğü ile Batı dünyası Arnavutluk’ta çok sayıda kilise inşa ettiği gibi Arap dünyasından özellikle Suudi Arabistan’dan gelenler de çok sayıda cami inşa etmişlerdir. Ancak günümüzde Arnavutluk’ta yeni ve eski camilerin toplam sayısı hakkında tam bir rakam bulunmamaktadır. Bir kaynağa göre Arnavutluk’ta günümüzde 650’den fazla caminin olduğu belirtilmektedir. Fakat tüm camilerin kayıt altına alınmamış olması ve yeni camilerin inşaatının devam etmesi nedeniyle bu sayının daha fazla olduğu düşünülmektedir.

ARNAVUTLUK'TA KÜLTÜR

Aysun CELEP, Şule YAVUZER

Arnavutluk ve Arnavut Kelimesinin Kökeni

Arnavutluk devletinin resmi adı Arnavutluk Cumhuriyeti'dir. Arnavut dilinde "Republika e Shqipërisë", İngilizcede ise "Republic of Albania"dır (Newmark, 2005;31). Başkenti ise Tiran'dır.

Arnavut kelimesi bir güney Arnavut (Toska) boyu olan 'Arvanit'ler'in Türkçeleştirilmiş şeklidir. Başka bir görüşe göre ise ari ırktan gelen kavme Arnavut adı verilir (İslam Ansiklopedisi, 1988:57).

Arnavutluk Bayrağı

Arnavutluk Cumhuriyeti'nin resmi bayrağı kırmızı zemin üzerine çift başlı siyah kartaldan oluşmaktadır. Çift başlı siyah kartalın hikayesi 1405-1468 tarihleri arasında yaşamış ünlü Arnavut

Arnavutluk bayrağı sırası ile beyaz, yeşil ve kırmızı renkli aynı orandaki üç şeritten oluşur. Beyaz renk barışı, yeşil doğa ve bolluk bereketi, kırmızı ise ülkenin bağımsızlığa kavuşması sürecinde dökülen kanları temsil etmektedir.

halk kahramanı İskender'e dayanmaktadır. Kartalın kanatlarındaki ve kuyruğundaki telek sayısı İskender'in ülkeyi yönettiği 25 yılı temsil etmektedir. Arnavutluk tarihinde bir çok kez şekil değiştirse de kırmızı zemin üzerine çift başlı siyah kartal her zaman kalmıştır. Bugünkü şeklini 1992 yılında alınan devlet kararı ile komünizm zamanında konmuş olan sarı kenarlı kızıl yıldız kaldırılarak almıştır.

Gelenekler

Arnavutların kültürel değerlerini en açık bir şekilde yansıtan unsurlar, halkın gündelik yaşamını süsleyen ve milli benliğini oluşturan gelenek ve göreneklerdir. Adetleri oldukça geniş ve köklü olan Arnavutların kültürel değerleri sosyal hayat içerisinde oldukça ön plandadır.

Arnavut halkının gelenek ve göreneklerinin öne çıkanları arasında misafire değer verme, saygıda kusur etmeme yer alır. Arnavutluk'ta değer görebilmek için misafirperver olmak gereklidir (Ekrem Bey, s.32-33). Arnavutluk'un dile getirilebilecek en ağır beddualarından biri "kapısı kilitlene!" (T'u mbyllt dera)'dir. Misafire karşı daima güler yüzlü olunması gerekir, en ufak bir bıkkınlık, yorgunluk gösterilmesi büyük ayıp olarak nitelendirilir.

Arnavutluk'ta akrabalar arası evlilik hoş karşılanmamaktadır. Geleneksel Arnavut hukukunda kan bağı bulunan akrabalar arasında evliliği imkansız kılan çok katı kurallar, bir tür 'impedimenta matrimonnii'ye (evlenme yasağı) mevcuttur. Altıncı ve yedinci dereceden kuzenler arasında bile evlilik çok zor kabul edilir. Arnavutlarda dul kalan kadının kocasının yasını ölene kadar tutması, oğlunu kaybeden annenin bir yıl boyunca her sabah ağlayarak evladını anması ve siyah elbiselerden çıkmaması "yas tutma" anlayışının tezahürleridir. Arnavutların teferruatlı matem geleneklerinin olması cenazeye saygıdan ileri gelmektedir.

Arnavutlara özgü bir ant içme olan "besa yemini" Arnavutların onurunu temsil etmektedir. Yeminli vaat anlamına gelen ve Müslümanlar arasında bir nevi namus sözü değerinde olan "besa" kelimesinin bir kez söylenmesi dahi yoldan dönülmez bir vaat hükmü taşımaktadır.

Akrabalık ve dostluğa büyük değer atfeden Arnavutların gelenek, görenekleri de yine bu olgular çerçevesinde gelişmiştir. Yeni doğan bir bebeğin ailenin bütün üyelerine gösterilmesi ve ailenin en yaşlı kişinin bebeğin adına karar vermesi Arnavutlar arasında yediden yetmişe ailenin her ferdine ne derece değer verildiğini göstermektedir. Yine bebeğin büyüme evrelerinde de ailenin bir arada olmasını sağlayan etkinlikler ön plana çıkmaktadır ki "Aya Nikola" da bunlardan biridir: "Çocuk yedi günlük olunca, bütün akraba ve dostlar özel bir tatlının ikram edildiği bir yemeğe davet edilirler. Pek şaşalı yapılan bir diğer özel tören ise, birinci yılında çocuktan bir tutam saç kesilmesidir. Bu iş için çocuğun babası bir dostunu seçer; Müslüman ise bir Hristiyan dostunu, Hristiyan ise bir Müslüman dostunu seçer. Kesilen bir tutam saç bir altın ya da gümüş parayla birlikte bir cüzdana koyulur ve hatıra olarak saklanır. Bu, çocuğun ve söz konusu dostun ailesi arasında manevi bir bağ kurmak için yapılır ve bu şekilde iki aile, bir saldırı halinde birbirlerine yardım etme yükümlülüğüne girmiş olurlar. Hem Müslümanların hem Hristiyanların

Aya Nikola dedikleri bu bağ Arnavutlar arasında özel itibar görmektedir". (İsmail Kemal Bey, 247-258.s.).

Aya Nikola dışında "besa"dan ve Arnavutlar arasında yaygın olan "vlam" adlı kan kardeşliği oldukça önemlidir. Bu bağ, parmağını kesen iki gencin birbirlerinin kanını emerek oluştuğunu, manevi bir kardeş misali iyi günde kötü günde beraber olarak ailevi bağlar kurduklarını ve bu bağın asla bozulmadığını anlatır. Bu gelenekler Arnavutluk'ta Hristiyanlarla Müslümanların sosyal ve kültürel bağlarının ne derece kuvvetli olduğunu vurgulamaktadır.

Mizaç ve Aile Yapısı

Kendine özgü karakteristik özellikleri şekillenirken Arnavutların sosyo-psikolojik yapılarının yanı sıra coğrafyanın ve milli duygulara bağlılıklarının da önemli unsurlar arasında yer aldığı görülmektedir.

Arnavutluk'ta toplumun temelini aile teşkil etmektedir. Ailenin otoritesini en yaşlı erkek kurar ve elden ayaktan düşünce kendi kararıyla çekilerek evin idaresini diğer "en yaşlı erkek"e bırakır. Arnavutluk'ta aile bağları son derece güçlüdür. Aile reisi, evin efendisi olmakla birlikte zorbası değildir. Ailede demokratik bir düzen söz konusudur, kararlar ortaklaşa alınmakta ve uygulanmaktadır. Çekirdek aileden ziyade büyük aile modelinin hüküm sürdüğü Arnavutluk'ta aynı çatı altında ya da aynı muhitte yaşayan kalabalık aileler mevcuttur. Ailenin bu derece önemli olduğu Arnavutluk'ta "aile" kelimesinin Arnavut dilinde başka dillerden çok daha geniş anlamları vardır: " 'Fis' kelimesi, aynı gövdeden gelen bir aile grubunu ifade ederken, 'far' kelimesi, bu ailelerin birinin

ve çoğunun mensupları arasındaki daha sıkı bağı kastetmektedir. Bu aile bağlarına çok itibar edilir, öyle ki, Müslüman olsun Hristiyan olsun, aynı semtin sakinleri arasında asla evlilik olmaz. Bir yörenin idare yetkisi, o yörenin en önemli ailesinin en yaşlı mensubundadır. Onun danışmanları da diğer ailelerin en yaşlı üyelerinden oluşur. Arnavutluk'ta bazı aşiretlerde, asıl reisler 'voyvodalar' veya 'bayraktarlar'dır ve bunların meclisleri, sayıları aile sayısına göre değişiklik gösteren yaşlılardan oluşmaktadır. Onlardan sonra 'dovran'lar (veya kefiller) ve 'coybar'lar (bir tür mübaşir) gelir. Reisler ile meclisleri veya dağlık kesimlerde voyvodalar ile bayraktarlar, bağlı oldukları yörenin menfaatlerini gözetir ve kanunu uygularlar. 'Dovranlar', bir cinayet işlendiğinde veya bölge çıkarları tehlikeye girdiğinde, bir araya gelip meclis fikir danışır.

Evlilikler de aileler arası anlaşmalarla yapılmaktadır. Ayrıca evlenenlerin aynı hayat seviyesinden olmasına dikkat edilir. Yuvada sıkı bir disiplinin hakim olması toplumda aileye verilen önemi açıklamaktadır. Arnavutların Kıyafet ve Giyim Kuşamları Arnavut halkının giyim kuşamı ülkenin kültürel yapısının önemli bir parçasını oluşturur. Arnavutluk'un folklorik değerleri arasında gösterilebilecek bir unsur olan kılık ve kıyafetlerdir. Özellikle köylerde eski usul ve adetlerin giyim tarzı korunur ve her bölgenin kendine has farklı kıyafetleri vardır. Hatta bundan, kadınların kız mı yoksa dul mu olduğunu bile anlamak mümkündür. Arnavutların geleneklerine bağlılıklarını ananevi kıyafetlerini değiştirmemelerinden de anlamak mümkündür.

Eğlence ve Yemek Kültürü

Arnavutların folklorik değerlerinden olan yemek kültürü ile eğlence anlayışı, halkın mizacına dair yorumlar sunarken milli kimliğini ve sosyal hayatını da açıklamaktadır.

Arnavutluk'un yemek kültürüne özgü nitelikler kahvaltıda süt, kahve, yumurta, komposto, peksimet, beyaz Arnavut peyniri, mısır ekmeği (kokodash) ve ekşimiş süt (dhalle) ile hazırlanan kahvaltılar Arnavutların yemek kültürüne dair bilgiler vermektedir. Arnavutluk aynı zamanda muhallebisi, koz helvası, turşusu, bozası ile tanınmaktadır. Baklavalara, hamur işleri ve ızgaralarla Anadolu mutfağının yemeklerine de rastlanmaktadır. Biberin her yemekte bolca kullanılması ve pırasanın "milli gıda maddesi" olarak yaygın olduğu görülmektedir. Arnavut mutfağında mayasız mısır ekmeği, pirinç çorbası, "pufla" denilen zeytinyağında kızartılmış şekerli lokma ve şekerli pırasalı salata önemli yer tutmaktadır. Ayrıca özel yemeklerinden "kaboni" adlı kıymalı, üzümlü, şekerli pilavları yemek kültürü oldukça gelişmiş olan Arnavutların konuklarını ağırlarlarken sofralarında bulunan yemekler arasındadır.

Arnavut Atasözleri

Atasözleri, insanoğlunun geçmişten günümüze yaşam deneyimlerini yansıttıkları, kısa ve özlü öğütler içeren, dilden dile yayılan kalıplaşmış sözlerdir. Bir deneyimin sonucunda ortak benimsenen tavır ve görüşleri yansıtır. Binlerce yıllık köklü bir geçmişe ve deneyime sahip olan Arnavutlarda da sözel kültür çok gelişmiştir. Kendi aralarında yaptıkları sohbetlerde bu tür deneyimler, yaşanılmış hikayeler ve atasözlerine mutlaka atıfta bulunulur.

"Fjalë të urta Shqiptare"

Hip ketu e shih Stambollin!

Çık şu dirseğime de İstanbul'u gör !

(İmkansız ve zor bir iş için kullanılır. Buradan İstanbul'u göremeyeceğine göre bu işin de sonu yok.)

Në kurdhën e nxehtë, s'rrihet me çekan druri.

Tahta bir çekiç ile sıcak demir dövülmez.

Nuk mbahet shtëpia me/në një shtyllë.

Ev tek bir direk ile durmaz.

Nuk mund të dalë punë e madhe nga ai që nuk do të voglën.

Küçük işi istemeyenden büyük iş çıkmaz.

Bylbyli njihet në këngë, njeriu në punë.

Bülbül şarkısından, usta yaptığı işinden tanınır.

Ai që bëhet i urtë si delja, e hanë ujçët.

Koyun gibi uslu olanı kurtlar yer.

Njeriu ka nevojë për arsim ashtu si bima për ujë.

Bir otun suya ihtiyacı gibi insanın da eğitime ihtiyacı vardır.

Ai që i mbështetet pemës së madhe, gjen hijë gjithmonë.

Büyük ağaca yaslanan, her zaman gölge bulur.

Durimi është më e madhja trimëri.

Sabır en büyük cesarettir.

Mos rri si nusja në dasëm.

Düğündeki gelin gibi durma.

Arnavut gelinleri ilk zamanlarda genellikle saygı, asalet ve gururları gereği hareketsiz bir şekilde dururlar. Bunun için "gelin gibi durma, rahat ol" manasında kullanılır.

ARNAVUTLUK VE VAKIF KÜLTÜRÜ

Songül Hatice Demirhan

Millet-i sâdika olma özelliği taşıyan Arnavutluk, Osmanlı'nın Balkanlarda en son terk ettiği topraklardır. 1430-1912 yılları arasında Osmanlı yönetiminde olan Arnavutlar, Türklerle yakın ilişkiler içinde olan bir millet olmuştur. Beş asır boyunca Türklerle ortak bir tarihi ve kültürü yaşayan Arnavutluk bu çalışmada vakıf kültürü bağlamında ele alınacaktır.

Vâkıf bir malı ebedi olarak alıkoymak, Allah yolunda korumak ve insanlığın faydasına tasadduk etmektir. Vâkıf yapan kimseye, vâkıf; vakfedilen şeye ise mevkuf denilmektedir. Vakıflar, bulundukları ülkelerin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapılarına ciddi katkı sağlamaktadır. Geçmiş arşivlerde de rastlanan bilgiler ışığında vakıfların özellikle sosyal tarih araştırmalarına kaynak teşkil ettiği bilinmektedir. Büyük kayıplara rağmen Osmanlı arşivleri vakıf kültürünün devamı açısından zenginliğini korumaktadır. Arnavutluk'taki vakfiyelerin camiler ile

ilgili kayıtları yer almakla birlikte kaç kuruşun cami ihtiyacına, kaç kuruşun ise cami görevlilerine dağıtılacağına kadar ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Türbelerin vakfiyesine baktığımızda devlet adamlarının sağ iken mezarının türbe haline getirilmesini isteyenler olmuştur. Türbe sahibi bıraktığı vakfiyeden türbenin temizlik ve bakım işleri ile ilgilenilmesini tayin etmiştir. Arnavut halkında daha çok paranın vakfedildiği görülmektedir.

Arnavutluk'taki dinî hayatın gelişmesinde tasavvuf ve tarikatlar önemli olmuştur. Bektaşîler 1920 öncesinde Türkiye'deki Bektaşîlere bağlı iken 1922'de Tiran'da toplanan ilk kongrede alınan kararla bu tarihten sonra örgütlenerek bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Zaman içinde resmî bir statü kazanmıştır. Ayrıca Gülşeniyye, Halvetiyye, Rifâiyye, Sa'diyye ve Ticânîyye tekkeleri de vardı. 1933'lerde Bahailik de gelişme gösterdi. 1936'da ülkedeki bütün tarikat temsilcileri Tiran'da bir

toplantı yaparak ortak bir kuruluş (Drita Hyjnore) ve bunun yayın organı Njeriu'nun tesisine karar verdiler. Bu yayın organının dışında 1945 öncesinde pek çok süreli yayın neşredilmiştir. Enver Hoca zamanında devletin baskısından etkilenen tarikatların 1945'ten sonraki durumları hakkında da sağlıklı hiçbir bilginin olmadığı belirtilmektedir. 1946'dan sonra tasavvuf ve tarikatlarla ilgili yayınlar da son bulmuştur.

II.Mahmud döneminde yeniçeri ocağının kaldırılmak istenmesi sonucu ocak içinde yer alan birçok Arnavut da bu durumdan etkilenmiştir. Arnavutların yönetimde yükselme durumlarının ötesinde dini hareketleri taşıyan Bektaşîlik de olumsuz etkilenmiştir. Sünnî karakterin baskınlığı dolayısıyla mezhepsel bir ayrılık yaşandığı ifade edilmektedir. Diğer taraftan 1944'te

Enver Hoca'nın iktidara gelmesi ve komünist bir yönetim kurmasından önce Müslümanlar, sahip oldukları çeşitli vakıfları, nispeten özerk kurumları ve İslâmî yayınları ile toplum hayatında oldukça etkili bir yere sahiptiler. 1929 tarihli anayasanın bütün dinlere ve inançlara eşit derecede serbestlik ve ibadetlerin yerine getirilmesine kolaylık tanıdığı olması, nüfusun çoğunluğunu temsil eden Müslümanlar için iyi bir imkân oluşturmuştu. Fakat Enver Hoca'nın iktidara geldikten sonra başlattığı şiddet politikasından ise en çok Müslümanlar etkilenmiştir.

Araştırma hususunda karşılaşılan farklı düşüncelerin örnek teşkil etmesi içinde bu çalışmada yer verilmiştir. Bazı çalışmalarda belirtilen Arnavutların kabileci bir yapıdan geliyor olmaları, onların Osmanlı yapısı içerisinde

erimeyerek kendi bütünlüğünü koruduğuna işaret etmiştir. Arnavutların özellikle 19.yüzyılda Müslüman toplum olarak Osmanlı'ya bağımlı konumu dolayısıyla siyasi kanallarda yer bulmaları zorlaşmıştır çünkü çevresindeki Slav ve Sırp çekişmeleri arasında 1856 sonrası Hristiyanlara sağlanan haklar, Batı desteği ile savunmasız kalan Arnavutluk'un kendini ve konumunu sorgulamaya itmiştir. Arnavut aydını Naum Vekilharcı Romanya'ya göç ederek Arnavutluk'un geleceği hakkında çalışmalar yapmıştır.

1844'te alfabe yayınlamıştır. Ulusal kurtuluşun eğitim ile kitleleri harekete geçirmenin mümkün olduğunu düşünerek 1850 yıllarında Arnavut Kültür Derneğini kurmuştur. Siyasi olarak Batı'dan ilhamla Arnavut milliyetçiliği üzerinde yoğunlaşmıştır.

Vakfiyelerde dünyanın geçiciliği ve baki hayat için dinen önemli anekdotlara da yer verilmektedir. Camilerin dini merkez olmasının ötesinde toplumun gidişatının konuşulduğu ortak karar alma merkezi olma özelliği de vardır. Camilerin imaret, kütüphane, medrese, sebiller ile külliyele dönüşmeleri önemlidir. Anadolu'nun yapılarını yansıtan özelliğin sosyal hayatın merkezinde yer alma düşüncesi olarak tezahür eden, külliye etrafında genişleyen sosyal hayattır. Vakıfların ilk kuruluş amaçları itibariyle dini temellere dayandırılrsa da içtimai hayatın içindeki tüm noktalara değinmekte ve etkilemektedir. Arnavut halkı da vakıf kültürünü diri tutmaya gayret göstermiştir. Sosyal müessese olarak vakıf anlayışı 15 ve 19.yy arasında belirgin özellik göstermiştir. Arnavutluk dünyasının sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında önemli rol oynamıştır.

Tarihte padişahların ziyareti ile cami, medrese, han, hamam, kervansaray,

mektepe, mescit, kuleler ve vakıflar ile ihya edilen yerler arasında Arnavutluk da bulunmaktadır. Arnavutluk'u ziyaret eden padişahlara baktığımızda I. Bayezid, II. Bayezid, II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet'in isimlerine rastlanılmaktadır. Arnavutluk Devlet Arşivlerinden edinilen bilgiye göre; 664'u dini (cami, mescit, tekke, türbe) yapılar, 139'u

Arnavutluk'ta Osmanlı mirası: Kurşunlu Cami

eğitim (medrese, mektep, kütüphane) yapıları, 76'sı sosyal (imaret, hamam, köprü, çeşme, saray, konak, saat kulesi) yapılar, 123'ü ticaret (han, kervansaray, bedesten) yapıları ve 13'ü askeri (kale, kule-ocak) yapılar olarak inşa edilmiştir. Düşünce dünyası kültürel kodlar ile maddeye sirayet etmektedir. Dolayısıyla Osmanlı eserleri İslami özelliği

taşımaktadır. Osmanlı fetih anlayışının ihya ve inşa politikası düşünce dünyasının yanında vakıf eserlerinde de görülmektedir. Cami, medrese, mektep, kervansaray, han, hamam, çarşı, dükkânlar, bedesten, bimaristan, imaret gibi maddi yapılarda Osmanlı-İslam şehrini karakterize eden unsurlara rastlanması olasıdır.

Arnavutluk'taki vakıf kurucularından %28'inin mensubiyetinin seyfiye sınıfında bulunduğu rastlanılmıştır. Dolayısıyla belirtilen yüzdeler içerisinde ne tür hizmetler için vakıf kurdukları ortaya çıkmaktadır. Tetkik edilen vakfiyelere göre seyfiye mensuplarının medrese, mektep, imaret, han, hamam, değirmen, dükkân gibi yapılarla eğitim ve sosyal hizmet alanlarında vakıflar kurdukları, ailevî ya da yarı ailevî vakıflarla mensuplarına birtakım gelirler bıraktıkları anlaşılmaktadır.

Bugün Yugoslavya ve Yunanistan sınırlarının içinde yer alan bölge, Osmanlılar döneminde ise Arnavutluk diye anılmıştır. Halen Yugoslavya'da bulunan Ölgün, Manastır, Ohri gibi birçok şehirdeki cami, medrese, han, hamam, kervansaray, köprü vb. eserler eski kayıtlarda Arnavutluk sancağı içinde gösterilmektedir. Arnavutluk sınırları içinde kalmış Akçahisar, Avlonya, Berat, Draç, Ergiri Kasrı, Görice, İlbasan, İşkodra, Tepedelen gibi yerlerdeki 1000'e yakın tarihî eserden (bir listesi için bk. Ayverdi, IV, 420) ne kadarının bugün ayakta durduğu kesin olarak bilinmemektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

Siyaset

- William M. Sloane, Bir Tarih Laboratuvarı BALKANLAR, İstanbul: Süreç Yay., 1987, s. 6667.
- Georges Castellan, Balkanların Tarihi, Çev. Ayşegül Yaraman-Başbuğu, İstanbul: Milliyet Yay., 1995, s. 15.
- Nuray Bozbora, "Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi", Balkanlar El Kitabı, der. Osman Karatay ve Bilgehan A.
- Nuray Bozbora, "Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi", Balkanlar El Kitabı, der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, C. I, Karam Yayınları, Ankara, 2006.
- Fahri Maden, "Türk işbirliği ve Kalkınma idaresi Başkanlığı Arnavutluk'un Bağımsızlık Süreci (1877-1913)" Avrasya Etüdları, 38/2011-1 (155-196)
- Barbara Jelavich, Balkan Tarihi: 18. ve 19. Yüzyıllar, çev. İhsan Durdu, Haşım Koç ve Gülçin Koç, Küre Yayınları, İstanbul, 2006
- Nehir Ağırseven, "Enver Hoca dönemi ve sonrası Arnavutluk" Trakya Üniversitesi, Sosyal Bil. Ens. Edirne, 2015.
- A.g.e, Ağırseven.
- Sokol Brahaj, "Arnavutluk'un demokratikleşme süreci ve AB'nin yapıcı etkileri" Dokuz Eylül Üni. 2009.
- Arnavutluk Anayasası 1. Kısım, 1. Madde. Bkz. http://www.parlament.al/web/pub/kushtetuta_perditesuar_15171_1.pdf
- A.g.b. Arnavutluk Anayasası.
- <http://www.mfa.gov.tr/arnavutluk-siyasi-gorunumu.tr.mfa>
- A.g.e. Nehir Ağırseven
- Oktay Göktaş, Balkanların Anahtar Ülkesi: Arnavutluk, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.
- Arnavutluk Anayasası 5.-8. Kısımlar
- Arnavutluk Anayasası, 9.kısım
- Oktay Göktaş, Balkanların Anahtar Ülkesi: Arnavutluk, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.
- Sosyalist Parti'nin resmi sitesi. <http://www.ps.al/programi/>
- Sokol Brahaj, "Arnavutluk'un demokratikleşme süreci v AB'nin yapıcı etkileri" Dokuz Eylül Üni. 2009.
- Nikolin Agallija, "Avrupa Birliği ile Değişen Arnavutluk", Selçuk Üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, 2009
- Elez Biberaj, Shqiperia ne Tranzicion, Rruga e Veshtire Drejt Demokracise (Albania in Transition, The Rocky Road to Democracy), Tiran: Ora Yay., 2001.
- Pearson, Owen , Albania as Dictatorship and Democracy From Isolation to the Kosovo War,1946-1998, IB Tauris, New York, 1996.
- Bozbora, Nuray, "Arnavutluk'ta Demokratikleşme Çabaları ve Sorunlar", ("Albania's Democratization Efforts and Issues") Avrasya Dosyası, Cilt:8, Sayı:3, 2002
- Blejer, Mario I., Mecagni, Mauro , Sahay, Ratna, Hides, Richard, Johnston, Barry, Nagy, Pirooska, Pepper, Roy, "Albania: From Isolation Toward Reform" Occasional Paper 98 IMF, Washington DC, 1992.
- Robert Elsie, Historical Dictionary of Albania, (The Scarecrow Press, Lanham: 2010) s. 163.
- Nikolin Agallija "AB ile değişen Arnavutluk" Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler En-

stitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Konya, 2009

Arnavutluk AB Entegrasyon Bakanlığı Resmi sitesi. <http://www.integrimi.gov.al/al/programi/Integrimi-ne-bashkimin-evropian>
https://www.ab.gov.tr/arnavutluk_49992.html
https://www.ntv.com.tr/dunya/arnavutlukun-ab-uyeligi-icin-tarih-verildi,Z_0R3GLc-J0O_Elb1F_6hDQ
<http://www.arnavut.com/iskender-bey/>
Nehir Ağırseven, “Enver Hoca dönemi ve sonrası Arnavutluk” Trakya Üniversitesi, Sosyal Bil. Ens. Edirne, 2015.
<http://www.arnavut.com/iskender-bey/>
Peter R. Prifti
Mario I. Blejer-Mauro Mecagni-Ratna Sahay-Richard Hides-Barry Johnston-Piroska Nagy-Roy Pepper, “Albania: From Isolation Toward Reform” Occasional Paper 98 IMF, Washington DC, 1992,
A.g.e. Blejer-Mecagni-Sahay- Hides.
A.g.e.Ağırseven
<http://www.mfa.gov.tr/arnavutluk-siyasi-gorunumu.tr.mfa>
<http://www.milliyet.com.tr/makedonya-ve-arnavutluk-a-ab-yolu-dunya-2695920/>

Ekonomi

Al Jazeraa ve ajanslar
TC. Ekonomi Bakanlığı
TC. Dışişleri Bakanlığı
World Bank Data
World Bank Group, “Doing Business 2017: Equal Opportunity for All/ Regional Profile 2017: European Union”, 25 Ekim 2016.
Birleşik Markalar Derneği
Coğrafya Dünyası
Karaman Ticaret ve Sanayi Odası Raporu
Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
Birikim Dergisi
Nizip Ticaret Odası Arnavutluk Raporu

Toplum

Eğitim

Değerler Eğitimi Merkezi, (2016). Balkanlarda din eğitimi.İstanbul. Çınar mat. ve yay. san. tic. ltd. şti.
SYTARI, E. (2017). Demokrasiye geçiş sonrası Arnavutluk'ta din eğitimi (1991–2016). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
TEREZİU, A. (2010). 16. yüzyılda Arnavutluk'ta İslam'ın yayılışı. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
QAFA, A. (2012). Arnavutluk'taki resmi din politikalarının dini yapıya etkisi (1944-1985). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
RRUGA, I. (2011). Arnavutluk'ta Hristiyanlık ve İslamiyet'in tarihçesi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Kültür

<http://www.arnavut.com/eglence-ve-yemek-kulturu/>
<http://www.arnavut.com/arnavut-atasozleri/>
<http://www.arnavut.com/kilik-kiyafet/>
<http://www.arnavut.com/arnavutlar-gelenekler/>

Aile ve Gençlik

Gjokaj, E. (2010). Kadın ve şiddet Arnavutluk örneği (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
İsmail Kemal Bey'in Hatıratı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 256-257, 2009.
KOCA, S. (). MAKEDONYA'DA YAŞAYAN TÜRK-MAKEDON-ARNAVUT-BOŞNAK TOPLUMLARININ GEÇİŞ DÖNEMLERİNDE GÖRÜLEN ORTAK KÜLTÜR UNSURLARI. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 7 (2), 1085-1103.
LİKAJ, M. (2013). Arnavut gençliğinin toplumsal değer algısı üzerine bir inceleme. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2013(29).
Özcan, U., & Dalyan, M. G. (2011). 19. yy'da Rumlarda ve Arnavutlarda Evlilik Müessesesinde Başlık Uygulamaları. History, 3, 3.
ÖZKAN, A. (2012). TÜRK GELENEK VE GÖRENEKLERİNİN ARNAVUTLUK'TA BAZI YANSIMALARI. Turk Dunyasi Arastirmalari, (201).

Din

Aras, Yrd. Doç. Dr. Ahmet (2011). Arnavutluk'ta Hristiyanlık ve İslamiyet'in Tarihçesi, T.C. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Vakıf ve Dernekler

AYVERDİ, Ekrem H., Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri C. IV, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 2000. s. 420
BİLGE, Mustafa L., TDV Test yayını İslam Ansiklopedisi
KÜLÇE, Süleyman, Osmanlı Tarihinde Arnavutluk, Ticaret Basımevi, İzmir, 1944. s. 45.
POLAT, Anila, "Arnavutluk Devlet Arşivleri Genel Müdürü Prof. Dr. Shaban Sinani ile Mülakat" Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Ankara, 2005. s.33
PEKALIN, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 2. b, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971. s.539

Genel

<https://www.study-domain.com/study-in-albania/>
<http://orthodoxalbania.org/alb/index.php/al/lajme/blog/3988-u-shenjterua-katedralja-e-re-ne-gjirokastres>
<http://hendrickmoyphotography.com/albanian-wedding-lodge-mountain-springs/>
<https://skyticket.com/guide/470>
<https://www.albanianews.it/notizie/albania/tirana-chiude-moschea-ethem-bey>
<https://twitter.com/diyanetvakfi/status/946083761522954241>